

รายงาน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน
ไทย

ความรุนแรงทางเพศคืออะไร
มุมมองจากวัยรุ่นไทย

SEXUAL VIOLENCE
THE MEANING AMONG THAI ADOLESCENTS

โดย

วิไล ศรีสวัสดิ์

กฤตยา อาชวนิจกุล

มิถุนายน 2545

สัญญาเลขที่ BGJ4480032

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการ

ความรุนแรงทางเพศคืออะไร:
มุมมองจากวัยรุ่นไทย

SEXUAL VIOLENCE:
THE MEANING AMONG THAI ADOLESCENTS

โดย

รำไพ ศรีนวล สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข
กฤตยา อาชวนิจกุล สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

(ความเห็นในรายงานนี้เป็นของผู้วิจัย สกว.ไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยเสมอไป)

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ: BGJ4480032

ชื่อโครงการ: ความรุนแรงทางเพศคืออะไร: มุมมองจากวัยรุ่นไทย

ชื่อนักวิจัยและสถาบัน: ไร่ไฟ ศรีนวล สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์
กระทรวงสาธารณสุข
กฤตยา อาชวนิจกุล สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล

ระยะเวลาโครงการ: ตุลาคม 2544 ถึง มิถุนายน 2546

งานวิจัยนี้ มุ่งศึกษาการให้ความหมายของความรุนแรงทางเพศ ในทัศนะของกลุ่มวัยรุ่นไทยทั้งเพศชายและเพศหญิง ที่กำลังศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียน ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับอาชีวศึกษา จากกลุ่มวัยรุ่นในจังหวัดหนึ่งของภาคกลาง โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ จากการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 27 คน และการสนทนากลุ่มวัยรุ่นแยกตามเพศและระดับการศึกษา รวม 6 กลุ่ม ผลการศึกษาให้ข้อสรุปว่าวัยรุ่นไทยให้ความหมายของ "ความรุนแรงทางเพศ" ครอบคลุมเพียงความรุนแรงทางร่างกาย (physical violence) และมีมายาคติว่า ถ้าผู้หญิงไม่ยินยอมหรือไม่ต้องการในเรื่องเพศ ต้องมีการตะโกน หรือต่อสู้ ตีรันฟัน ซึ่งในความเป็นจริง นั้น ผู้หญิงอาจไม่มีโอกาสได้ต่อสู้ เพราะถูกวางยา หรือถูกมอมเหล้า ขณะที่ วัยรุ่นชายมักใช้การมแทนการใช้กำลังถ้าจะมีเพศสัมพันธ์ นอกจากนี้ ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการให้ความหมายเช่นนี้ ได้แก่ การยอมรับวาทกรรมเพศสภาพ (gender discourse) ซึ่งปรากฏชัดเจนระหว่างสัมพันธ์ภาพของสามีและภรรยา การเชื่อวาทกรรมการแพทย์ว่าผู้ชายที่กระทำมีความเจ็บป่วยทางจิตใจ การไม่ได้ตอบของผู้หญิงอื่น เป็นการตอกย้ำการผลิตซ้ำ (reproduce) อิทธิพลของกลุ่มเพื่อน และการยอมรับในมายาคติหรือมีความเชื่อที่ผิด (myths) ได้แก่ ผู้หญิงเป็นเหตุให้กระทำ เช่น แต่งตัวยั่ววน แสดงกิริยาให้ทำ และ การที่เข้าไปอยู่ในห้องด้วยกันตามลำพัง หมายถึง ความต้องการมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น งานวิจัยต่อไป ควรศึกษากระบวนการของการให้ความหมายตามเหตุปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมดังกล่าว ว่ามีขั้นตอน การเรียนรู้ และแตกต่างอย่างไร หรือไม่ ระหว่างชายและหญิง

คำหลัก: ความรุนแรงทางเพศ การให้ความหมาย วัยรุ่นในโรงเรียน

ABSTRACT

Project Code: BGJ4480032

Project Title: Sexual Violence: The Meaning among Thai Adolescents

Investigators: Rampai Srinual

Bureau of Policy and Strategy

Ministry of Public Health

Kritaya Archavanitkul

Institute for Population and Social Research

Mahidol University

Project Period: October 2001 – June 2003

This study concentrated on meaning of sexual violence in both Thai male and female adolescents' view. The population were in schools; middle, high, and vocational schools in central part of Thailand. Twenty-seven in-depth interviews were qualitatively analyzed, including 6 group-discussions classified by sex and education levels.

The study revealed that Thai adolescents gave the meaning of "sexual violence" only in terms of physical violence, whereas there was a myth that if women refused or did not need sex, they had to shout, struggle, etc. In fact, women might not have a chance to fight because they were drunken, drug abused. And male adolescents tended to provoke women by words rather than forcing if they wanted to have sex. Social and cultural issues that affected these meanings were; the acceptance of gender discourse (which apparently occurred between husband and wife's relationship), the belief of medical oriented that men who did this had mental illness, the non-refuse reaction of women which led to reproduce, pressure among friends, and the acceptance of rape myths e.g., women was the cause of action, such as seductive dresses, seductions. Therefore, further researches should emphasize the process of giving such meaning, such as autobiography study and so on.

Keywords: sexual violence, meaning, in-school adolescents

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงมีการศึกษากันอยู่จำนวนไม่มากนัก และมีความจำกัดในองค์ความรู้และกระบวนการศึกษา งานวิจัยนี้ เป็นความพยายามเพื่อแสวงหาข้อค้นพบใหม่ ด้วยความเชื่อว่า การที่วัยรุ่นชายและหญิงให้ความหมายของความรุนแรงทางเพศอย่างไร ย่อมสะท้อนถึงเหตุปัจจัยที่มาทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมิติมุมมองที่ยังขาดหายไปอยู่มาก ในสาระของผลงานวิจัยในประเด็นความรุนแรงทางเพศที่ผ่านมาในสังคมไทย

ผลงานวิจัยคงไม่อาจสำเร็จลงได้อย่างเป็นมรรคผลเช่นนี้ หากขาดการวิพากษ์และชี้แนะอันมีคุณค่ายิ่ง จากผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาและประสบการณ์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ชาย โพธิ์ธิศา และ Professor Penny Van Esterik (จากมหาวิทยาลัยยอร์ก ประเทศแคนาดา) นักมานุษยวิทยาที่ให้ทัศนะที่เอื้อประโยชน์ยิ่งระหว่างการเก็บข้อมูลภาคสนาม รวมทั้ง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชื่นฤทัย กาญจนะจิตร และรองศาสตราจารย์ภาณุภรณ์ หะวานนท์ (คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร) ซึ่งได้กรุณาให้คำชี้แนะในเนื้อหาทางสังคมศาสตร์และแนวคิดหลังสมัยใหม่ ซึ่งคณะนักวิจัยใคร่ขอขอบพระคุณไว้เป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิข้างต้นยังให้ข้อวิจารณ์อันเป็นสาระต่อเรื่องมือเก็บข้อมูล ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญที่ศึกษาเรื่องเพศและวัยรุ่นมาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ รองศาสตราจารย์ พิมพ์วัลย์ บุญมงคล จากศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล รวมทั้ง นายแพทย์ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์ จากกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งขอขอบพระคุณอย่างยิ่งเช่นกัน

ขอขอบคุณ คุณแม่ว นา และอาจารย์หลายท่านที่แนะนำให้รู้จักน้องๆ ผู้ให้ข้อมูลหลักตลอดจน สานและจิ ผู้ช่วยนักวิจัยเก็บข้อมูลการสัมภาษณ์ระดับลึก แจกและเล็กที่ช่วยจดบันทึก การสนทนากลุ่ม หมวยและปูที่ช่วยประสานงานเรื่องทั่วไป นกและแจกที่ช่วยถอดเทปบันทึกเสียงและพิมพ์ข้อมูล ยัยและต่อที่นำรหัสข้อมูลเข้าโปรแกรมคอมพิวเตอร์ รวมถึง ตีและโกโก้ ที่ช่วยแก้ไขปัญหาอุปสรรคด้านคอมพิวเตอร์ที่ได้คาดคิดให้ลุล่วงไปได้อย่างดี

ลำดับท้ายสุดแต่มีความสำคัญต่องานวิจัยอย่างที่สุด คือ น้องๆ ที่ให้ความร่วมมือด้วยการให้สัมภาษณ์เท่าที่เงื่อนไขจะเอื้ออำนวย และเข้าร่วมสนทนากลุ่มอย่างมีชีวิตชีวา ซึ่งคณะนักวิจัยจะละเว้นการขอบคุณอย่างมากมายไว้ในโอกาสนี้ ไม่ได้เลย

คณะนักวิจัย

มิถุนายน 2546

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

ปัญหาความรุนแรงทางเพศที่เพศชายกระทำต่อเพศหญิง เป็นประเด็นที่มีการศึกษาอย่างกว้างขวางในประเทศตะวันตกมากกว่า 40 ปี โดยพบว่าผู้หญิงต้องตกเป็นเหยื่อของการถูกข่มขืนและล่วงละเมิดทางเพศในสัดส่วนที่สูงพอควร ดังที่พบสัดส่วน 15% ในผู้หญิงอเมริกัน (Koss 1993; Kilpatrick, Edmunds and Seymour 1992 cited by Heise, Pitanguy and Germian, 1994) และมักพบว่าผู้ถูกกระทำเป็นผู้หญิงอายุน้อย เช่นผู้หญิงอเมริกันที่ถูกกระทำมากกว่าครึ่ง เป็นหญิงสาวที่มีอายุน้อยกว่า 18 ปี (Tjaden and Thoennes 1998 cited by Koss, 2000: 1) ซึ่งรวมถึง นักศึกษาหญิงและนักเรียนหญิงในโรงเรียนและวิทยาลัย อาทิ 53.7% ของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาในอเมริกา เคยเป็นเหยื่อของการพยายามข่มขืน และบางส่วนถูกข่มขืนจนกระทั่งสำเร็จ (Koss, Gidycz, and Wisniewski, 1987: 166) และในด้านตรงกันข้าม คือ ผู้กระทำความรุนแรงทางเพศ ปรากฏว่าหนึ่งในสามของผู้ที่ทำความรุนแรงต่อเด็กผู้หญิง คือ วัยรุ่นที่มีอายุน้อยกว่า 18 ปี (Barnett, Miller-Perrin, and Perrin, 1997: 80) โดยนักวิจัยได้ให้ข้อสรุปว่า ผู้ที่ทำความรุนแรงทางเพศต่อเด็กหญิงส่วนมาก คือ วัยรุ่นชาย ขณะที่ผู้กระทำที่เป็นผู้ใหญ่ ส่วนมากมีประวัติการทำความรุนแรงทางเพศครั้งแรกเมื่อเป็นวัยรุ่น เช่นเดียวกัน (Becker, 1994: 176)

ความสำคัญของการศึกษาความรุนแรงทางเพศ นั้น เพราะเมื่อเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวขึ้นกับผู้หญิงคนใดแล้ว ได้ส่งผลกระทบต่อด้านลบไม่ว่าต่อผู้หญิงที่ถูกกระทำ ต่อครอบครัวเธอ ต่อชุมชน และต่อสังคมที่เกี่ยวข้อง เธอต้องเผชิญกับภาวการณ์นี้ทั้งระยะปัจจุบัน และระยะยาวต่อเนื่อง ดังถ้าผู้หญิงถูกข่มขืน เธอต้องได้รับความทรมานจากการบาดเจ็บด้านร่างกาย กระดูกอาจจะแตกหัก อาจจะติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์ หรือต้องติดเชื้อเอดส์ เธอต้องได้รับความกระทบกระเทือนทางจิตใจ ซ้ำกับเหตุการณ์ที่ได้เกิดขึ้นกับตัวเอง เกิดภาวะซึมเศร้า หลบหนี และหวาดกลัวการเผชิญหน้ากับบุคคลอื่น (Stanier et al., 1998) บางคนถ้าไม่ถูกฆ่าตายเพราะพยายามขัดขืน อาจต้องฆ่าตัวตายเพราะทนความอับอายต่อสังคมรอบข้างไม่ได้ (UNFPA, 1998: 11) เธออาจต้องไปพบแพทย์ บ่อยครั้งขึ้นเนื่องจากความเจ็บป่วยทางร่างกายและจิตใจ และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการนี้เพิ่มขึ้น 2.5 เท่า (Koss, 1990: 374-380)

ส่วนผลกระทบระยะยาวที่พบได้บ่อย ได้แก่ ความพิการ ความผิดปกติทางเพศ (Koss, 1990: 374-380) บางคนตัดสินใจประกอบอาชีพหญิงบริการทางเพศ อาจต้องเสพยาและสุรา (Kalichman et al., 1998: 371-378) รวมถึง มีความผิดปกติด้านจิตใจ หรือ post-victimization distress response (Koss, 1990: 374-380) กลายเป็นคนซึมเศร้า ขาดความมั่นใจในตัวเอง และอาจจะมีพฤติกรรมที่ผิดปกติ เช่น กินจุเกินปกติ (UNFPA, 1998: 11) เป็นต้น

ถ้าผู้ถูกกระทำความรุนแรงทางเพศยังเป็นวัยรุ่น หรือกำลังอยู่ในวัยเรียน ผลทางลบย่อมกระทบต่อการเรียนรู้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ได้แก่ ไม่มีสมาธิ ขาดความกระตือรือร้น และทำให้ผลการเรียนเลวลง (Barnett, Miller-Perrin and Perrin, 1997: 85-87) ยิ่งไปกว่านั้น ยังทำให้เกิดปัญหาสุขภาพ นอกจากการติดเชื้อทางเพศสัมพันธ์ หรือติดเชื้อเอดส์ข้างต้นแล้ว เธออาจต้องประสบปัญหาที่ยุ่ยากมากขึ้น จากการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ และต้องทำแท้งในที่สุด (UNFPA, 1998) ซึ่งเหตุการณ์เหล่านี้ พบได้ถึง 1 ใน 3 ของวัยรุ่นหญิงไทยที่มีประสบการณ์ทางเพศ (Porapakham et al., 1987) สำหรับผู้ถูกกระทำที่ยังเป็นเด็ก อาจเป็นสาเหตุของความผิดปกติทางเพศที่ต่อเนื่องไปยังวัยผู้ใหญ่ รวมถึง ความผิดปกติทางจิตใจอื่นๆ ที่อาจจะส่งผลต่อเนื่องไปตลอดชีวิต (Browne and Finkelhor, 1986; Barnett, Miller-Perrin, and Perrin, 1997: 87)

ผลงานวิจัยความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงที่ผ่านมาในสังคมไทย มีอยู่จำนวนไม่มากนัก และมีความจำกัดในองค์ความรู้และกระบวนการศึกษา ดังที่มักนิยมศึกษาในกลุ่มที่ถูกคัดสรร (Selective) เช่น ชายที่ถูกจับกุมและจองจำในคุก จึงขาดการเป็นตัวแทนของประชากรทั่วไป และให้ผลการศึกษาที่สุ่มไปด้านหนึ่ง งานวิจัยครั้งนี้ จึงพยายามแสวงหาข้อค้นพบใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์ข้อแรก เพื่อค้นหาการให้ความหมายของความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง ตามทัศนะของวัยรุ่นชายและวัยรุ่นหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียน ด้วยมีความเชื่อว่า สาเหตุของการทำความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง นั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับ การให้ความหมายต่อการกระทำเช่นนั้น ว่ามีทัศนะเห็นว่าเป็นการทำความรุนแรงทางเพศหรือไม่

ขณะที่ วัตถุประสงค์ข้อสอง เพื่อตอบคำถามว่ามีเหตุปัจจัยที่มาทางสังคมและวัฒนธรรมอะไร และอย่างไรบ้าง ที่ทำให้วัยรุ่นไทยปัจจุบันมีการให้ความหมายของความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง เช่นนั้น อันเป็นมิติมุมมองที่ยังขาดหายไปอย่างมาก ในสาระของงานวิจัยความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง ด้วยหวังเป็นแนวทางกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงาน เพื่อยังประโยชน์ต่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาเหล่านี้ สืบต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ มุ่งความสนใจที่กลุ่มวัยรุ่นทั้งชายและหญิง ซึ่งกำลังศึกษาในระบบโรงเรียน ในจังหวัดหนึ่งของภาคกลาง ซึ่งอยู่ห่างจากศูนย์กลางความเจริญและการพัฒนาเทคโนโลยีของกรุงเทพมหานคร เพียงระยะเวลาเดินทาง 1 ชั่วโมง ด้วยต้องการค้นหาคำตอบว่าความแตกต่างระหว่างเพศสภาพ ณ ช่วงเวลาปัจจุบันในสังคมไทย ยังมีการดำรงอยู่เช่นที่ผ่านมาหรือไม่ หรือมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร และมีสภาวะการณ์เช่นไร ในทัศนะและประสบการณ์ของวัยรุ่นหนุ่มสาวโดยผ่านมุมมองประเด็นความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง โดยไม่สนใจว่าผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์ทางเพศมาก่อนหรือไม่ วัตถุประสงค์หลักของการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้คือ

- 1) ต้องการทราบถึงการให้ความหมายของความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง ในทัศนะและประสบการณ์ของวัยรุ่นหญิงและชาย ที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับอาชีวศึกษา
- 2) ศึกษาปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีผลต่อการให้ความหมายเรื่องความรุนแรงทางเพศของผู้หญิง ในกลุ่มวัยรุ่นหญิงและชาย ที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับอาชีวศึกษา

งานวิจัยนี้ แม้ไม่สามารถบอกกระบวนการของการให้ความหมายและประสบการณ์ความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงของวัยรุ่นไทย ว่ามีรายละเอียดขั้นตอนอย่างไร แต่อย่างน้อยได้พิจารณาผ่านกรอบมุมมองทัศนะทางวัฒนธรรม (Cultural ideologies) คือ การก่อร่างทางสังคมและประสบการณ์ของเพศสภาพและเรื่องเพศ (socially constructed and experienced of gender and sexuality) ตามแนวคิดการเข้าถึงด้วยแนวทางมานุษยวิทยา พิจารณาจากการให้ความหมายและการปฏิบัติของเพศสภาพและเรื่องเพศ ซึ่งมีความหลากหลายและเคลื่อนไหว (diverse and dynamic) ในท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม ด้วยเหตุเพราะมีการปฏิสังสรรค์ระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิม (traditional Thai) และความเป็นตะวันตกอย่างใหม่ ดังนั้น การให้คุณค่าและการจัดกลุ่มรวมตัว ทำให้เกิดความขัดแย้งทางวัฒนธรรม ทำให้วัยรุ่นทั้งหญิงและชายต้องรังสรรค์วิธีใหม่ (negotiate) อัตลักษณ์เพศสภาพและเรื่องเพศขึ้นมาใหม่ ซึ่งต่อเนื่องมาถึงประเด็นความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง

ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงไม่ได้ถามถึงพฤติกรรมทางเพศของวัยรุ่นโดยตรง แต่เป็นการถามถึงอุดมคติ ทัศนะ และประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยพิจารณาถึงทั้งในสิ่งที่ได้ถูกกล่าวถึง และสิ่งที่ไม่ได้ถูกกล่าวถึง ซึ่งงานวิจัยประเมินว่ามีความสำคัญต่อการค้นพบไม่น้อยไปกว่ากัน

1.3 ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ ดำเนินงานโดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ในระหว่างปีพ.ศ. 2544 – 2546 โดยเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ “เรื่องเพศและความรุนแรงทางเพศ: การศึกษาจากวัยรุ่นในโรงเรียนภาคกลาง” คณะนักวิจัยประกอบด้วยนักวิจัยหลัก 2 คน และผู้ช่วยนักวิจัยอีก 2 คน ช่วยการสัมภาษณ์ระดับลึกช่วงสองเดือนสุดท้ายของการเก็บข้อมูล ซึ่งประชากรเป้าหมายของการวิจัย คือ วัยรุ่นชายและวัยรุ่นหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับอาชีวศึกษา เขตจังหวัดหนึ่งของภาคกลาง ซึ่งมีอายุอยู่ระหว่าง 11-21 ปี โดยมีช่วงระยะเวลาเก็บรวบรวมข้อมูล 9 เดือน คือระหว่างเดือนเมกราคม ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2545

งานวิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเชิงคุณภาพ เพราะสามารถให้ความลึกของบริบทที่เกี่ยวข้อง (Context) ของการให้ความหมาย และเป็นทักษะของกลุ่มวัยรุ่นเอง (their own explanatory model) ด้วยวิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ 2 วิธี คือ การสัมภาษณ์ระดับลึก และการสนทนากลุ่ม ดังรายละเอียดต่อไปนี้

วิธีที่หนึ่ง ได้สัมภาษณ์ระดับลึกวัยรุ่นหญิงที่กำลังศึกษาอยู่ในสถานศึกษาทั้งภาครัฐและภาคเอกชน จำนวน 15 คน และวัยรุ่นชายจำนวน 12 คน โดยผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informants) เหล่านี้ได้มาจากหลายวิธี คือ อาจารย์จากสถานศึกษาเจาะจงเลือก ผู้ขายสินค้าจากร้านค้าวัยรุ่น และผู้ให้บริการกลุ่มวัยรุ่นของหน่วยงานสังกัดกระทรวงสาธารณสุข สุ่มเลือกให้ หลังจากนั้น ใช้วิธีการ snowball จนได้ผู้ให้ข้อมูลหลักที่ให้สาระของข้อมูลที่สมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ การจัดเก็บข้อมูลแบ่งเป็น 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงแรกตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนพฤษภาคม 2545 และช่วงที่สองตั้งแต่เดือนสิงหาคมถึงเดือนกันยายน 2545 โดยช่วงแรกนักวิจัยหลักเก็บข้อมูลเอง เป็นทั้งการฝึกฝนการพูดคุย ทำความเข้าใจถึงคำจำกัดความ ทักษะและประสบการณ์ในเรื่องเพศ และความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงของวัยรุ่น ตลอดจนศึกษาวิธีการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล ซึ่งการพูดคุยและสัมภาษณ์ไม่ได้จำกัดเฉพาะเรื่องราวของผู้ให้ข้อมูลวัยรุ่นเท่านั้น แต่ได้พยายามเข้าถึงข้อมูลวัฒนธรรมย่อยของกลุ่มวัยรุ่น โดยพูดคุยขยายผลถึงกลุ่มเพื่อนและคนรู้จักด้วย

ช่วงที่ 2 เป็นการเก็บข้อมูลเพื่อขยายและเติมเต็มผลที่ได้จากการสำรวจ และในประเด็นที่น่าสนใจ นักวิจัยหลักทำการเก็บข้อมูลร่วมกับผู้ช่วยนักวิจัยหญิงอีก 2 คน ซึ่งเดิมได้วางแผนให้มีผู้ช่วยนักวิจัยชาย เพื่อทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลวัยรุ่นเพศชาย เพราะการวิจัยเรื่องเพศในบริบทสังคมไทยเป็นประเด็นที่อ่อนไหว ซึ่งไม่สามารถพูดคุยกันได้อย่างเปิดเผย การใช้ผู้สัมภาษณ์เป็นเพศเดียวกัน จึงจะลดอุปสรรคดังกล่าวได้ (นาถภรณ์, 2539) แต่หลังจากได้ใช้เวลาติดต่อและเสาะหาผู้ช่วยนักวิจัยเพศชายอยู่ 2 เดือน ด้วยความจำกัดด้านเวลา จึงตัดสินใจให้นักศึกษาพยาบาลหญิงเป็นผู้ช่วย

นักวิจัย และทำการสัมภาษณ์ระดับลึกผู้ให้ข้อมูล 6 ราย ในช่วง 2 เดือนสุดท้ายของการเก็บข้อมูล โดยให้ผู้ช่วยนักวิจัยเพิ่มจำนวนผู้ให้ข้อมูลที่เคยมีประสบการณ์ทางเพศ และผู้ให้ข้อมูลที่พักอาศัยอยู่ในหอพัก แม้มีข้อจำกัดที่ผู้ช่วยนักวิจัยไม่ได้เข้าไปพักอาศัยในหอพักเดียวกับกลุ่มวัยรุ่นดังที่ได้วางแผนไว้ ก็ตาม สำหรับประเด็นเพศของนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยหญิงในการสัมภาษณ์วัยรุ่นชาย งานวิจัยพบว่ามิอุปสรรคอยู่บ้างในผู้ให้ข้อมูลบางราย ซึ่งบอกว่าไม่เคยบอกเรื่องนี้กับใครโดยเฉพาะผู้หญิง แต่เพราะนักวิจัยมีอายุน้อยกว่าผู้ให้ข้อมูล จึงทำให้ได้ข้อมูลที่มีความลึกซึ้งมากพอที่จะตอบคำถามการวิจัยได้ระดับหนึ่ง

แนวทางการสัมภาษณ์ระดับลึกนั้น นักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยได้รับการนิเทศและติดตามอย่างใกล้ชิด ได้ใช้หลักการสร้างสัมพันธอันดี (Good rapport) เพื่อทำให้ผู้ให้ข้อมูลเกิดความไว้วางใจ (trusting) ซึ่งส่วนหนึ่งสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจากความสนิทชิดเชื้อของผู้ให้ข้อมูลวัยรุ่น กับผู้ที่แนะนำผู้ให้ข้อมูลให้กับนักวิจัยและผู้ช่วยนักวิจัย ขณะที่ การสัมภาษณ์พยายามเพิ่มระดับจากการให้ความร่วมมือเป็นการมีส่วนร่วม (bring cooperation to participation) ของผู้ให้ข้อมูลวัยรุ่น ด้วยการทักทายและพูดคุยอย่างเป็นมิตร ไม่แสดงความเหนือกว่า ยอมรับถึงความคิดและการแสดงออกซึ่งวัฒนธรรมย่อยของผู้ให้ข้อมูลวัยรุ่น ไม่ตีความหมายหรือประเมินผู้ตอบ (Judge) ไม่ถามคำถามหรือกล่าวถ้อยคำแสดงความไม่เชื่อถือต่อผู้ให้ข้อมูล ไม่กำหนดประเด็นย่อยและแนวคำตอบ เป็นต้น

แนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ระดับลึกมีลักษณะยืดหยุ่น ไม่ได้เป็นคำถามที่ตายตัว และไม่ใช้การถามคำถามตรงๆ เป็นแต่เพียงร่างแนวทาง รวมทั้ง ไม่ใช้การถามชี้นำคำตอบ (No leading questions) และไม่ชี้นำประเด็นย่อย (no inductive questions) แต่เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้พูดถึงที่ตนเองเข้าใจ ให้ความหมาย หรือคิดว่าเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้อง โดยนักวิจัยได้ออกแบบกลุ่มประเด็นหลักไว้ 7 ประเด็นด้วยกัน คือ 1). ข้อมูลเบื้องต้น 2). เรื่องเพศและเพศสภาพ 3). กลุ่มเพื่อน 4). ครอบครัว 5). ความหมายของความรุนแรงทางเพศ 6). สาเหตุของความรุนแรงทางเพศ และ 7). ประวัติชีวิตเรื่องเพศ อย่างไรก็ตาม ขณะทำการสัมภาษณ์ขึ้นอยู่กับผู้ให้ข้อมูล ว่าสามารถคุยประเด็นที่สามารถต่อเนื่องไปถึงประเด็นใกล้เคียงใดได้ มีการปรับเปลี่ยนคำถาม และไม่จำเป็นต้องเรียงลำดับประเด็นตามที่ร่างแนวคำถามไว้ รวมถึง ถ้ามีประเด็นที่น่าสนใจ นักวิจัยก็ได้ติดตามพูดคุยถึงเรื่องเหล่านั้นด้วย

การพบกับผู้ให้ข้อมูลวัยรุ่นครั้งแรก นักวิจัยไม่ถามคำถามที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์วิจัยโดยตรง แต่พูดคุยถึงการเรียน กลุ่มเพื่อน และลักษณะการใช้ชีวิตของวัยรุ่นปัจจุบัน เมื่อผู้ให้ข้อมูลวัยรุ่นไว้วางใจและต้องการพูดคุยต่อ จึงทำการนัดหมายเพื่อทำการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป โดยการสัมภาษณ์เนื้อหาช่วงแรก นักวิจัยเริ่มจากขอจดบันทึกเรื่องราวและสิ่งที่ได้พูดคุยกัน เมื่อผู้ให้ข้อมูลวัยรุ่นมีลักษณะท่าทีแสดงความมั่นใจในการให้ข้อมูล นักวิจัยได้ขออนุญาตทำการบันทึกเทปขณะพูดคุย

กัน ถ้าผู้ให้ข้อมูลวัยรุ่นไม่อนุญาต นักวิจัยใช้วิธีการจดบันทึกต่อไปแทน โดยนักวิจัยยืนยันถึงการรักษาความลับของข้อมูล และไม่มีผลกระทบด้านลบต่อผู้ให้ข้อมูล ซึ่งส่วนมากใช้เวลาคุยสัมภาษณ์ 1-2 ชั่วโมงต่อครั้ง และมีการนัดพูดคุยระหว่าง 1-3 ครั้ง ต่อผู้ให้ข้อมูลวัยรุ่นหนึ่งราย

วิธีที่สอง คือ การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) จำนวน 6 กลุ่ม จากนักเรียนระดับมัธยมศึกษาและนักศึกษาระดับอาชีวศึกษา แต่ละกลุ่มประกอบด้วยวัยรุ่น 6-8 คน ซึ่งเป็นขนาดกลุ่มที่เหมาะสมให้สมาชิกแสดงทัศนะได้ทั่วถึง (Krueger, 1994: 78) โดยใช้สองปัจจัยในการแบ่งกลุ่มสนทนา คือ ระดับการศึกษาและเพศ โดยแยกเป็นกลุ่มเพศชายและกลุ่มเพศหญิง และตามระดับการศึกษา 3 ระดับ คือ มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และอาชีวศึกษา เนื่องจากงานวิจัยพิจารณาว่าเรื่องเพศเป็นประเด็นที่อ่อนไหว จึงควรแยกกลุ่มตามเพศ ขณะที่ ระดับการศึกษามีผลต่อการสนทนาด้วย รายละเอียดของกลุ่มสนทนา ได้แก่ นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 หญิง นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5 หญิง นักศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ 2 หญิงแผนกบัญชี และนักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 ชาย นักเรียนมัธยมศึกษาชั้นปีที่ 5 ชาย และนักศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงปีที่ 2 ชาย แผนกช่างยนต์ รวมจำนวนวัยรุ่นหญิงที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม (participants) 22 คน และวัยรุ่นชายที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม 21 คน

นอกจากนี้ เกณฑ์สำคัญที่ใช้ในการพิจารณา คือ ความสนใจของผู้เข้าร่วมสนทนา โดยอาจารย์ในโรงเรียนและวิทยาลัยเป็นผู้ประสานงานจัดหาและสอบถามความสมัครใจ ดังนั้น ผู้เข้าสนทนาจึงมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน (Similar: Homogeneity) คือ เพศเดียวกัน มีอายุหรือวัยที่ใกล้เคียงกัน และส่วนใหญ่เรียนหนังสืออยู่ห้องเรียนเดียวกัน (Krueger, 1994: 17-18) โดยไม่ได้คำนึงว่าเคยมีประสบการณ์ทางเพศ หรือเคยถูกกระทำความรุนแรงทางเพศมาก่อนหรือไม่ สำหรับการนัดหมายได้แจ้งวัตถุประสงค์ว่า ต้องการพูดคุยถึงทัศนะของวัยรุ่นปัจจุบันเกี่ยวกับการคบเพื่อน ความรัก และความสัมพันธ์ระหว่างหญิงและชาย ใช้เวลาพูดคุยประมาณ 2-3 ชั่วโมง และนัดหมายสถานที่ในโรงเรียนและวิทยาลัย โดยขออนุญาตใช้ห้องที่เงียบ และมีความเป็นส่วนตัว ได้แก่ ในห้องประชุมขนาดเล็ก และห้องเรียนที่ไม่ได้ใช้เรียน ซึ่งนักวิจัยได้เดินทางไปสำรวจสถานที่ที่จะใช้สนทนากลุ่มในช่วงการนัดหมาย ก่อนดำเนินการจริงทุกครั้ง

นักวิจัยเริ่มทำการเก็บข้อมูลการสนทนากลุ่ม ช่วงสัปดาห์ที่ 3 คือ กลางเดือนกรกฎาคม 2545 ต่อมา คือ ช่วงสัปดาห์ที่ 5 ของการเก็บข้อมูลการสำรวจของโครงการใหญ่ (ต้นเดือนสิงหาคม 2545) และช่วงหลังเก็บข้อมูลการสำรวจเสร็จสิ้น (ปลายเดือนสิงหาคม 2545) เนื่องจาก การสนทนาใช้กระบวนการปฏิสัมพันธ์ภายในกลุ่ม งานวิจัยจึงเลือกใช้ประโยชน์เพื่อสะท้อนบรรทัดฐานและค่านิยม (normative aspects of behaviors) ของกลุ่มวัยรุ่นในเรื่องเพศและความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง (Campbell and et al., 1999: 42-45) รวมทั้ง หลังจากได้ทราบผลการวิเคราะห์เบื้องต้นของ

การตอบคำถามการสำรวจ และประเด็นน่าสนใจจากทัศนะและความคิดเห็นต่อความเป็นวัยรุ่นในช่วงท้ายของแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ใช้เป็นประเด็นการสนทนาในกลุ่ม ทำให้ได้คำตอบที่ให้ความกระจ่างในรายละเอียดและมีความลึกซึ้งมากขึ้น กล่าวคือ เป็นการใช้ประโยชน์การสนทนากลุ่มเพื่อเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา และเพื่อตรวจสอบ (validation) ข้อมูลเชิงคุณภาพจากวิธีอื่นๆ คือ การสังเกตและการสัมภาษณ์ (Frey and Fontana, 1993: 32-33; Krueger, 1994: 25)

แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้พัฒนาจากการพูดคุยและสัมภาษณ์ระดับลึกกับวัยรุ่นช่วงก่อนหน้านี้ และครอบคลุมวัตถุประสงค์การศึกษา ช่วงแรกนักวิจัยได้กล่าวแนะนำตัว ชี้แจงวัตถุประสงค์ และการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์กับวัยรุ่นอื่นๆ หลังจากนั้น เป็นการพูดคุยตามประเด็นหลักที่ผู้วิจัยได้ร่างแนวคำถามไว้ใน 6 ประเด็น ประกอบด้วย

- 1). คำถามอุ่นเครื่อง โดยยกตัวอย่างกรณีเด็กหญิงชั้นม. 2 ลักลอบมีเพศสัมพันธ์กับปรป. โรงงาน แล้วตั้งครรภ์ เมื่อคลอดแล้วเอาตินัยคปากเด็ก นำไปทิ้งบ่อปลา
- 2). ความหมายทั่วไปของความรุนแรงทางเพศ โดยยกกรณีย่อย 3 กรณี คือ ดาวพระศุกร์ไปเที่ยวเรคแล้วถูกจับนม และคนไม่รู้จักกันพูดแซวว่า "ที่นั่งไม่ว่าง แต่ตักผมยังว่าง"
- 3). เรื่องเล่าที่หนึ่ง กรณีเด็กนักเรียนหญิงมอตัน ไปเที่ยวศูนย์การค้า ถูกคาดหวังหนุ่มที่เพิ่งรู้จักกัน หนุ่มชวนไปเที่ยวบ้านเช่าที่ไม่มีคนอื่นอยู่ และเริ่มต้นสัมผัสร่างกาย
- 4). เรื่องเล่าที่สอง กรณีนักศึกษาหญิงอาชีวะ คบหากับแฟนได้ 9 เดือน ไปเที่ยวชายทะเล ช่วงปิดเทอมกับกลุ่มเพื่อนๆ แฟนหนุ่มให้ดื่มเหล้า พาเข้าโรงแรม แล้วลักหลับ
- 5). เรื่องเล่าที่สาม กรณีสามีและภรรยาวัยรุ่น เรียนไม่จบมัธยมศึกษา มีบุตร 1 คน อายุ 2 ปี สามีบังคับมีเพศสัมพันธ์ด้วย ถ้าภรรยาไม่ยอมมักพูดว่า "...เป็นผู้หญิงไม่ดี เพราะเคยเสียตัวมาก่อน และมีอะไรกันหลังคบเป็นแฟนเพียง 3 เดือน"
- 6). บทสรุป เป็นการถามถึงแนวทางแก้ไขและป้องกัน ถ้าเป็นญาติใกล้ชิด เช่น น้องสาว ถูกกระทำความรุนแรงทางเพศ และกรณีเพื่อนผู้ชายไปกระทำผู้หญิงอื่น

กล่าวคือ ประเด็นหลักของการสนทนากลุ่มได้ใช้เรื่องเล่า (Storyline approach) เป็นการนำเสนอ จำนวน 3 เรื่อง แตกต่างกันตามสัมพันธภาพระหว่างชายและหญิง ได้แก่ เรื่องเล่าที่หนึ่ง วัยรุ่นหญิงและชายรู้จักกันวันแรก เรื่องเล่าที่สอง เป็นแฟนหรือคู่รัก และเรื่องเล่าที่สาม เป็นสามีและภรรยา ดังสรุปสาระของเรื่องเล่าได้ตามตารางที่หนึ่ง

Table 1 Conclusion of 3 vignettes contexts using in focus group discussion

	Relationship	Timing	Incidence & Places	Sexual Activity
Vignette 1	Acquaintance	One day friendship (Meet in the mall)	Boy's apartment (Common-room, looking TV)	Fondling
Vignette 2	Courtship	9 months friendship (Flirting)	One-night motel (Go to pub and drinking)	Unwanted sex (Girl is unconscious)
Vignette 3	Spouse (1 daughter)	2 years married (3 months dating)	Their house (Wife is tired and husband always drinks)	Forced sex

ซึ่งเรื่องเล่าเหล่านี้ได้ถูกพัฒนา จากการสัมภาษณ์ระดับลึกวัยรุ่นถึงประสบการณ์เรื่องเพศ และความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง การใช้เรื่องเล่าเพื่อหวังผลการตอบสนองและต่อเติมเรื่องราวของ เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ขณะที่ ผู้นำการสนทนาพยายามห้ให้ได้คำตอบที่ความลึกซึ้ง (Probe) ของ ทักนะตามลำดับ จากการสนทนากลุ่มจริงภาคสนาม พบว่าผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในช่วงแรก แต่เมื่อเข้าประเด็นกรณีเกริ่นนำและเรื่องเล่า ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มรู้สึกผ่อนคลาย และกล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมากทั้งวัยรุ่นหญิงและชาย กระทั่ง หลายครั้งที่ผู้นำการสนทนาไม่ได้ ตั้งคำถาม หรือเรียกชื่อผู้ที่ต้องการตอบคำถาม นั่นคือ ผู้เข้าสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็นโดยความ สัมผัสใจเอง (voluntary discussion) อันทำให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่มีความสมบูรณ์ในความหมาย และความลึกซึ้งอย่างมาก

การสนทนากลุ่มนี้ นักวิจัยหลักทำหน้าที่เป็นผู้นำการสนทนา (Modulator) ทุกกลุ่ม พร้อมผู้ ช่วย 1 คน ทำหน้าที่บันทึกเทป จดบันทึกข้อมูล (note taker) และอื่นๆ นักวิจัยแสดงความเป็นกันเอง โดยชวนพูดคุย และแสดงท่าที่เป็นมิตร เชื้อเชิญให้รับประทานนมและขนมขบเคี้ยว เพื่อให้ผู้ร่วม สนทนาได้รู้สึกผ่อนคลาย ก่อนเริ่มการสนทนาได้ขออนุญาตบันทึกเทปก่อนทุกครั้ง และหลังจบการ สนทนา ผู้วิจัยได้สอบถามความคิดเห็นถึงความรู้สึกในการเข้าร่วมสนทนา แสดงความขอบคุณ และ มอบชุดอุปกรณ์เครื่องเขียนให้ผู้เข้าร่วมสนทนาทุกคน เป็นการตอบแทนน้ำใจ และแสดงความ ขอบคุนที่ร่วมมือเข้าร่วมสนทนากลุ่ม นอกจากนี้ ผู้นำการสนทนาและผู้ช่วยยังได้เพิ่มเติมความคิด เห็น เกี่ยวกับการแสดงท่าทาง/การสื่อสารในรูปแบบต่างๆ ภายในกลุ่ม รวมทั้งความสนใจติดตามการ สนทนา

1.4 ข้อจำกัดของการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างหรือผู้ให้ข้อมูลหลักมีช่วงอายุและระดับการศึกษาที่กว้าง คือ ตั้งแต่ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย และระดับอาชีวศึกษา หรือมีอายุตั้งแต่ 11 ปี ถึง 21 ปี ซึ่งอาจมีผลต่อการรับรู้ ทักษะ และประสบการณ์ความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงที่แตกต่างกันมาก ขณะที่ประเด็นเรื่องเพศและความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิงในสังคมไทย มีความอ่อนไหวต่อการแสดงทักษะ และการให้ข้อมูลถึงประสบการณ์ของตนเอง ซึ่งทำให้งานวิจัยไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลเชิงลึกบางประเด็นได้

ช่วงเวลาเก็บข้อมูลเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มีผลต่อการวิจัย เพราะผู้ให้ข้อมูลกำลังศึกษาในระบบโรงเรียน ที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวข้องกับปฏิทินเวลาเรียน ได้แก่ ช่วงเปิดภาคการศึกษาที่ 1 ตั้งแต่กลางเดือนพฤษภาคมถึงกันยายน มีช่วงสอบกลางเทอมและปลายเทอม และช่วงปิดภาคการศึกษาฤดูร้อน ประมาณกลางเดือนมีนาคมถึงกลางเดือนพฤษภาคม เป็นต้น ดังนั้น การเก็บข้อมูลถ้าเป็นช่วงใกล้สอบ ทำให้ผู้ให้ข้อมูลไม่สะดวกในการพูดคุยให้สัมภาษณ์ ช่วงต้องย้ายที่เรียนหรือต้องเปลี่ยนโรงเรียนเพื่อศึกษาต่อ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการหาผู้ให้ข้อมูลหลัก นักสัมภาษณ์ และทำสนทนากลุ่มและอื่นๆ เป็นต้น

1.5 จริยธรรมในการวิจัย

ประเด็นเรื่องจริยธรรมเป็นสิ่งสำคัญที่งานวิจัยคำนึงถึงเป็นอย่างมาก ดังได้ดำเนินการในภาคสนามอย่างน้อย 3 ประเด็น คือ

การตอบด้วยความสมัครใจ (Voluntary participation) การให้ข้อมูลของตัวอย่างจากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เป็นไปด้วยความสมัครใจของผู้ให้ข้อมูล โดยการสัมภาษณ์ระดับลึกและการสนทนากลุ่มได้สอบถามความสมัครใจของผู้ให้ข้อมูลก่อนทุกครั้ง

การยินยอมพร้อมใจส่วนบุคคล (Individual consent) แม้การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพในภาคสนาม ผู้ให้ข้อมูลไม่ได้แสดงการยินยอมด้วยการเซ็นชื่อเป็นลายลักษณ์อักษร (written consent) แต่เป็นการแสดงความยินยอมด้วยวาจา (oral consent) หลังจากนักวิจัยได้ชี้แจงให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย การหาตัวอย่าง การรักษาความลับของข้อมูล ผลประโยชน์ของงานวิจัย และผู้ให้ข้อมูลสามารถหยุดการตอบ หรือข้ามข้อคำถามที่ไม่ต้องการตอบได้

การรักษาความลับ (Confidentiality) เนื่องจากข้อมูลเรื่องเพศและความรุนแรงทางเพศ ถือเป็นเรื่องส่วนตัวอย่างมากของผู้ให้ข้อมูล ดังนั้น การรักษาความลับจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยได้มีการขออนุญาตบันทึกเทปก่อนการสัมภาษณ์ระดับลึกและการสนทนากลุ่ม และถ้าผู้ให้ข้อมูลไม่อนุญาต นักวิจัยได้ทำการจดบันทึกแทน รวมทั้ง มีการเก็บรักษาเทปอย่างดี นอกจากนี้ การนำเสนอ

ผลการวิจัยทั้งในรายงาน บทความ และนำเสนอปากเปล่า ไม่ได้ระบุชื่อจริงของบุคคลหรือสถานที่เฉพาะ โดยได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่อของบุคคลและสถานที่ทั้งหมด

1.6 องค์ประกอบของรายงานฉบับนี้

โครงสร้างของรายงานวิจัยฉบับนี้ เป็นการนำเสนอถึงที่มา วิธีการศึกษา สิ่งที่ค้นพบและการตีความผลการวิจัยตามลำดับ รวมทั้งหมด 4 บท (ครอบคลุมส่วนที่ไม่ได้ศึกษาในงานวิจัย) โดยเริ่มเสนอด้วยบทที่หนึ่ง คือ การกล่าวถึงที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย วัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ การออกแบบการวิจัย การเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ จริยธรรมและข้อจำกัดของการวิจัย ต่อมา บทที่สองเป็นการทบทวนเพื่อเพิ่มความเข้าใจเกี่ยวกับวัยรุ่นไทยในอดีต จวบจนปัจจุบัน เน้นประเด็นสังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ และความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง ส่วนบทที่สาม นำเสนอผลของการวิจัย และบทที่สี่บทสุดท้าย เป็นการสรุปและอภิปรายภาพรวมของผลการศึกษาค้นคว้า ตลอดจน การนำผลการวิจัยไปใช้เชิงนโยบาย และให้ข้อเสนอแนะต่อการนำการศึกษาวิจัย ครั้งต่อไป

บทที่ 2

บริบททางสังคมและวัฒนธรรมของวัยรุ่นไทย

2.1 ประวัติศาสตร์เพศสภาพและเรื่องเพศ

แม่หญิงไทยมักถูกกล่าวอ้างเสมอว่ามีสถานะและบทบาทค่อนข้างสูงกว่าผู้หญิงอื่นๆ ในสังคมเอเชีย (Wongteti, 1992: 73-82) แต่ความเป็นจริง กลับพบว่าแต่เดิมชายมีอำนาจผูกขาดทางเศรษฐกิจและมีอำนาจเหนือกว่าหญิง ดังตัวอย่างชายไทยมักมีหลายเมีย (ชาวิต, 2531: 51-58) มาก่อน ต่อมากฎหมายถูกแก้ไขโดยให้สามีมีภรรยาได้ทีละคน ผู้หญิงจึงชวนชววยและเริ่มมีอำนาจทางเศรษฐกิจ ออกมาทำงานหาเงินนอกบ้าน กระทั่งหญิงมีบทบาทเหนือกว่าชายในงานบ้านการเรือน และด้านเศรษฐกิจอย่างเด่นชัด ซึ่งรวมการทำมาหากินทางเกษตร ที่หญิงไทยมีส่วนร่วมในการผลิตของครอบครัวอย่างมาก และการแลกเปลี่ยนสินค้า เป็นแม่ค้าแม่ขาย ลูกสาวเป็นที่คาดหวังความมั่นคงทางเศรษฐกิจจากครอบครัวมากกว่าลูกชาย (นิธิ, 2533: 112-122) ขณะที่ เพศชายมีบทบาทสำคัญทางการเมืองการปกครองและศาสนา (Wongteti, 2001: 342) เหตุความไม่เท่าเทียมเกิดขึ้นเพราะสังคมกลับให้คุณค่าทางด้านศาสนาและการปกครองสูงกว่าด้านเศรษฐกิจอย่างมาก โดยถือว่าการทำมาหากินเลี้ยงชีพ เป็นการยังไม่หลุดพ้นจากกิเลสทางโลก (Kirsch, 1975, 1982; Keyes 1984) ขณะเดียวกัน ความเชื่อทางศาสนาในเรื่องบุญและบาป ยังเชื่อว่า การเกิดเป็นผู้หญิงหมายถึงการมีกรรมชั่วหรือการสร้างบุญมาไม่เพียงพอ ต่อเมื่อสร้างบุญกุศลต่อเนื่องเพิ่มขึ้น จึงจะเกิดในชั้นที่สูงขึ้น คือเป็นเพศชาย นั่นคือ ผู้ชายมีบุญมากกว่าผู้หญิง เหตุประการหนึ่ง คือ ผู้ชายสามารถบวชเรียนเป็นภิกษุและศึกษาธรรมะ เพื่อการหลุดพ้นจากวัฏสงสารเข้าสู่นิพพาน และเป็นการสร้างบุญอย่างสูงสุด ขณะที่ การบวชชีของเพศหญิงไม่ใช่การสร้างบุญ หรือไม่สามารถเกิดเป็นผลบุญให้แก่พ่อแม่ได้ แต่เป็นการบวชเพื่อหลีกหนีไปจากความทุกข์ (Rapeepat, 1990: 81-82 cited by Wongteti, 2001: 344-345)

ดังนั้น ความเป็นหญิงจึงถูกตีค่าต่ำกว่าความเป็นชายด้วยเหตุดังนี้ การที่ลูกสาวหาเงินมาเลี้ยงครอบครัว ก็ไม่มีคุณค่าเท่ากับลูกชายได้บวชเรียนหรือมีตำแหน่งหน้าที่การงานดี เป็นเจ้าคนนายคน (ชาย, 2535: 32) หรือนำเอาเกียรติยศ ความยอมรับนับถือ และอำนาจมาสู่ครอบครัว (นิธิ, 2533a: 112-122) การเที่ยวเตร่ กินเหล้า หรือมัวเมาในอบายมุข เป็นสิ่งที่ครอบครัวและชุมชนไม่ไว้ในเขตชนบทและสลัมในเมืองยอมรับได้ ว่าเป็นการสังสุม และเป็นสะพานเชื่อมโยงนำมาซึ่งเกียรติยศและอำนาจสู่ครอบครัว (นิธิ, 2533b: 90-110) ขณะที่ ถ้าลูกสาวบกพร่องในหน้าที่หาเงินเลี้ยงดูพ่อแม่จะถูกชาวบ้านดูถูกและนินทาว่าร้าย รวมทั้ง กรอบแนวคิดตะวันตก ยังพิจารณาว่างานที่ผู้หญิงทำในบ้าน อาทิ คุดูแลบ้าน เลี้ยงดูบุตร ปลูกผัก กำจัดวัชพืช ฯลฯ ไม่ได้ทำให้เกิดผลผลิตในระบบทุนนิยมแต่

อย่างใด หรือกล่าวว่า "ไม่ใช้งาน" เป็นเพียงการดูแลครอบครัวและจัดหาสิ่งจำเป็นแก่ครอบครัว เท่านั้น (Wongtiet, 2001: 342-343)

ปรากฏการณ์อีกด้านของความไม่เท่าเทียมในเพศสภาพระหว่างหญิงและชายไทย คือ โอกาสที่ลูกสาวได้เรียนหนังสือน้อยกว่าลูกชาย ซึ่งพบชัดเจนจากสัดส่วนการได้เรียนต่อระดับมัธยมศึกษา ที่เด็กชายได้เรียนต่อมากกว่าเด็กหญิง (กฤตยา และนภาพรณ, 1990) ซึ่งความไม่เท่าเทียมดังกล่าวได้ถ่ายทอดและสั่งสมอยู่ในสังคมไทย ถือว่าเป็นเรื่องปกติ และเป็นที่มาของการเอารัดเอาเปรียบ หรือการเลือกปฏิบัติต่อเพศหญิงในเรื่องต่างๆ ทั้งโดยตั้งใจหรือไม่เจตนา ก็ตาม (ชาย, 2535: 32) ขณะเดียวกัน ผู้หญิงก็ถูกสอนให้ยอมรับความเป็นรองจากชายมาโดยตลอด ความไม่เท่าเทียมนี้ จึงยังดำรงอยู่ในสังคมไทย คราบเก่าที่ผ้าขาวม้าของผู้ชาย ยังตากอยู่เหนือผ้าชิ้นของหญิงไทย ซึ่งความเป็นรองนี้ ยิ่งปรากฏเด่นชัดในชนบท ดังผู้ชายแทบจะต้องผ้าชิ้นผู้หญิงไม่ได้เลย หรือแม้ผู้หญิงชนบทเข้ามาอยู่เมือง มาประกอบอาชีพสุจริต ก็ยังคงสถานภาพที่ต่ำกว่าเพศชายอยู่เช่นเดิม โดยชัดเจนและซับซ้อนขึ้น ไม่ว่าสาวในออฟฟิศ ในโรงงาน ในสลัม ในโรงน้ำชาหรือในโรงนวด ฯ ได้แก่การถูกทำร้ายร่างกาย คำจ้าง ตำแหน่งการงาน ตลอดจนกระทั่งถึง การแบ่งสรรงาน และความรับผิดชอบในครอบครัว เป็นต้น (นิธิ, 2533b: 90-110)

และถ้ามองย้อนพิจารณาถึงเรื่องเพศ มักมีข้อโต้แย้งว่าสังคมไทยพูดถึงเรื่องเพศอย่างเปิดเผยหรือไม่ นักวิชาการได้พบทบทวนพบว่าการพูดถึงเรื่องเพศอย่างแอบแฝง แม้ไม่ได้ในชื่อเรียกอย่างชัดเจนว่าเป็น "เรื่องเพศ" (Sexuality) แต่ได้สอดแทรกอยู่ในเรื่องเล่า เพลงกล่อมเด็ก เพลงพื้นบ้าน นิทาน สุภาษิต หรือแม้แต่เรื่องศาสนา ที่พูดถึงการละเว้นกามที่เป็นความยากลำบากอย่างที่สุดของมนุษย์ ก่อนเข้าถึงซึ่งภาวะนิพพาน รวมถึง ในแวดวงวิชาการ ในกฎหมาย วรรณคดี และวิชาสุขศึกษาที่ สอนเด็กรู้จักส่วนของร่างกายมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ฯลฯ แต่ก้าวข้ามกิจกรรมทางเพศไปเสีย (แล้วให้เด็กกระหายใคร่รู้ ไปฝึกทดลองกันเอาเอง) รวมทั้ง ขาดแคลนมิติ ที่นับวันได้เพิ่มความซับซ้อนและมีอิทธิพลต่อวัยรุ่นอย่างมาก ได้แก่ อารมณ์ ความรู้สึก ทัศนคติ ค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรม (นิธิ, 2545: 91)

อย่างไรก็ตาม การพูดถึงเรื่องเพศเป็นไปอย่างจำกัดทางระบบความคิด ด้วยเป็นทัศนะเพศสภาพของชาย (Masculine perspective) ที่ส่วนมากเพศชายเป็นผู้เขียน หรือแม้เป็นเพศหญิงเขียนเอาไว้ ก็เป็นมุมมองจากความเป็นชายเช่นกัน อาทิ กฎหมายตราสามดวง โอยการลักษณะผ้าเมียสมัยรัชกาลที่หนึ่ง ในบท 83 มาตรา 1 กล่าวว่า "...เป็นสัตริภาพ อย่าให้ชายถูกต้องตัวถึงสอง" ซึ่งเน้นถึงหญิงที่มีสามีเป็นหลัก ต้องพึงระมัดระวังการคบหากับชายอื่น เป็นการรักษานวลสงวนตัวของหญิงมีคู่ ซึ่งมักมีผู้ตีความไปผิดๆ ว่าเป็นความรักษานวลสงวนตัวของหญิงโสด และเกี่ยวข้องกับการรักษาพรหมจรรย์ แต่ความถูกต้องคือ ความรักษานวลสงวนตัวตามความหมายของไทย หากได้เกี่ยวข้องกับ

“พรหมจารีของหญิงโสเภณี” โดยทั้งหมดแต่อย่างใด และสังคมไทยดั้งเดิม ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับพรหมจารี ถือว่าไม่ใช่เรื่องคอขาดบาดตาย แต่กลับไปขึ้นชอกับ “หญิงหม้าย หญิงร้าง” อาทิ เป็นกระดังงาลนไฟ หรือเป็นกระทอนที่ยิ่งทุบยิ่งหวาน เป็นต้น (ชาวิต, 2545: 39) การให้คุณค่าของพรหมจารีของผู้หญิงไทยปรากฏชัดเจน ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา เพราะได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเรื่องเพศแบบวิคตอเรียน โดยคุณค่าเหล่านี้ ได้ถูกถ่ายทอดและเสนอสู่สังคมผ่านนวนิยายและวรรณกรรมต่างๆ (วารุณี, 2546)

นอกจากนี้ ชายสมัยก่อนยังเป็นคนกำหนดและตัดสินใจในเรื่องเพศ ยืนยันได้จากคำพูดว่า “ชายเป็นเจ้าของประเวณี หญิงเป็นแค่ผู้ปรนนิบัติ เท่านั้น” หรือ “...หญิงมีผิวมากไม่ได้ เพราะหญิงอยู่ในอำนาจชาย” โดยผู้เขียนคือ เจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหาโกษาธิบดี (ขำ บุนนาค) ซึ่งพิมพ์หนังสือออกจำหน่ายในปี พ.ศ.2410 (1867) สมัยรัชกาลที่ 5 (อ้างใน สุกัญญา, 2535: 7) อย่างไรก็ตาม หนังสือดังกล่าว ได้กล่าวถึงค่านิยมในการมีภรรยาเพียงหนึ่งคน “ถ้าผู้ใดไม่พึง ชินมีเมียเป็นสองคนแล้ว ก็ให้จับตัวมาทำโทษเสีย ...” ซึ่งเป็นค่านิยมใหม่ที่ไทยเพิ่งรับเอามาจากตะวันตก ในช่วงหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แต่เดิมชายมีอำนาจผูกขาดทางเศรษฐกิจและมีอำนาจเหนือกว่าหญิง ทำให้ชายไทยมักมีหลายเมีย (ชาวิต, 2531: 51-58) โดยถูกต้องตามกฎหมาย และถือเป็นความภาคภูมิใจระดับบารมี มากกว่าการสนองตอบทางกามารมณ์ ดังเช่น ขุนนางสมัยอยุธยา (วารุณี, 2546) ซึ่งต่อมา กฎหมายตราสามดวงที่รวบรวมขึ้นสมัยรัชกาลที่ 1 ภายใต้ระบบศักดินา ให้สิทธิผู้สามารถเขียนตีเมียได้ และการมีเมียหลายคนเป็นการเพิ่มทุนทรัพย์ เพราะนำเมียไปขายฝากหรือขายขาดได้ เมื่อมีการรับเอาความศิวิไลซ์จากตะวันตก ยกระดับจากการถูกตราหน้าว่าด้อยพัฒนา ล้าหลังและกดขี่สตรีเพศ จึงมีการแก้กฎหมายยอมรับสิทธิสตรี นับจากวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 โดยให้สามีมีภรรยาได้ทีละคน

นอกจากนี้ สมัยอดีตการร่วมเพศระหว่างหญิงและชาย ถือเป็นพันธะสัญญาของการเป็นสามีภรรยา (Commitment) นั่นคือ ทำให้การร่วมเพศ กับการมีเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องที่ต่อเนื่องกัน; sexual intercourse and sexual relations (ชาวิต 2545: 39) ดังกฎหมายตราสามดวง โดยลักษณะผู้เมีย สมัยรัชกาลที่หนึ่ง ในบท 83 มาตรา 1 ได้กล่าวไว้อีกว่า “ชายใดลอบทำชู้กับลูกสาวหลานสาวท่าน...ท่านว่าคือเมียมัน ให้มันแต่งสะมาพ่อแม่หญิง พี่พ่อแม่หญิงรับสะมาให้มันอยู่เป็นคู่สังวาช” (สุกัญญา, 2535: 10) กล่าวคือ ถ้ามีการร่วมเพศแต่ไม่มีเพศสัมพันธ์ต่อกันไป นับว่าเป็นความผิดร้ายแรง ดังนี้ เพราะสมัยก่อนเชื่อมโยงถึงเอาบริบทของเครือญาติ และชุมชนเข้ามาสัมพันธ์กัน โดยผ่านพิธีการแต่งงาน ต่างจากยุคปัจจุบันที่หนุ่มสาวมีปฏิสัมพันธ์ระดับปัจเจกบุคคลเป็นส่วนใหญ่ (นิธิ, 2533: 35-42) ผ่านการเรียน การทำงาน และการดำเนินชีวิต ดังนั้น การตัดสินใจจะมีการร่วมเพศ จึงเป็นเรื่องของคนเพียงสองคน หาใช่เรื่องเครือญาติ หรือเป็นพันธะสัญญาว่าจะมีการสัมพันธ์ต่อเนื่องอย่างเช่นแต่ก่อนไม่ ต่างไปจากธรรมเนียมฝรั่งตะวันตก ที่การเป็นสามีภรรยาจะเกิด

ขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการแต่งงาน เท่านั้น คนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเฉพาะการร่วมเพศ ไม่อาจนับได้ว่าเป็น "เมีย" อันเป็นเหตุผลที่ฝรั่งจึงไม่เคยมีหลายเมียเหมือนชายไทย

ช่วง 2-3 ทศวรรษก่อนหน้า สังคมไทยยังยอมรับการมีเพศสัมพันธ์กับการแต่งงาน ชายไทยบางกลุ่มจึงใช้เงื่อนไขนี้หาประโยชน์ โดยเคลือบแฝงไว้ด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจกับฝ่ายหญิงอย่างมาก กล่าวคือ ใช้วิธีการจู่ดและบังคับมีเพศสัมพันธ์ แล้วกลับมาขอขมาออกกล่าวกับพ่อแม่ฝ่ายหญิง หรือผูกข้อมือรับเป็นสามีและภรรยาแทน ฝ่ายผู้หญิงก็ยอมรับเงื่อนไขนี้ ว่าถ้ามีเพศสัมพันธ์กับชายใด ก็ต้องรับเอามาเป็นสามีของตน แม้ไม่ได้มีใจชื่นชอบนิยมในตัวผู้ชาย หรือแม้ในการกระทำดังกล่าวแม้แต่น้อย ดังมีคำกล่าวของญาติผู้ใหญ่ว่า "อยู่กันไป ก็รักกันไปเอง" กล่าวได้ว่า การแก้ไขปัญหาของการข่มขืนเชิงวัฒนธรรมของสังคมไทยสมัยนี้ คือ การให้ผู้หญิงแต่งงานไปเสียกับผู้ข่มขืนเธอ นั้นเอง (Heise, 1993: 176) ซึ่งทำให้การข่มขืนนั้น เป็นความถูกต้องและเป็นที่ยอมรับของสังคม รวมถึง การยอมรับทางกฎหมายถ้าหากมีการจดทะเบียนสมรส ขณะเดียวกัน ฝ่ายหญิงก็ต้องยอมรับการแก้ไขปัญหาดังกล่าว เพื่อแสดงความกตัญญูต่อครอบครัวของเธอเอง ไม่ให้เสื่อมเสียชื่อเสียงมากไปกว่านี้ นั่นคือ ผู้ที่ถูกข่มขืนและครอบครัว กลับกลายเป็นผู้เสียหายในสังคมเสียเอง ขณะที่ ผู้ทำการข่มขืนได้รับความชอบธรรมนี้ไป

ยิ่งไปกว่านั้น ความชอบธรรมดังกล่าว ได้ถูกถ่ายทอดและตกย้ำด้วยวรรณกรรมอันเป็นที่นิยมในกลุ่มชนชั้นกลางถึงชนชั้นล่าง คือ นวนิยายที่มักผูกเนื้อเรื่องให้ตัวเอกฝ่ายชายมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกโดยไม่ได้เป็นการยินยอมของฝ่ายหญิง แล้วเชื่อมโยงให้การกระทำเช่นนี้เป็นความถูกต้องและเป็นตัวอย่างของผู้อ่าน ด้วยการผูกพันต่อเนื่องแสดงถึงความสุขและไว้ซึ่งปัญหาของทุกฝ่ายในท้ายที่สุด (Happy Ending) รวมทั้ง เป็นการยอมรับให้ผู้ข่มขืนเป็นผู้ถูกต้องหรือเป็นฮีโร่ ด้วยความเป็นตัวเอกของเรื่อง เนื้อเรื่องเช่นดังกล่าวมักทำให้หนังสือขายดีขายดี กระทั่ง เมื่อถูกนำมาสร้างและเผยแพร่ทางสื่อที่กำลังเป็นผู้นิยม คือ ละครทีวี ซึ่งงานวิจัยมีข้อสังเกตว่า ในปัจจุบันก็ยังเป็นประเด็นยอมรับถึงความถูกต้องในจิตสำนึกส่วนลึกของผู้ชม ที่ส่วนใหญ่มักเป็นเพศหญิง ทำให้มีใจจดจ่อและต้องการติดตามอย่างใกล้ชิด จนเป็นบทสนทนาชักชวนสุดฮิตว่า 'คืนนี้แล้วนะ นางเอกจะถูกพระเอกปล้ำ (และข่มขืน) สำเร็จ'

กล่าวโดยสรุปคือ สังคมไทยสมัยก่อนนิยมยกย่องความเป็นชายชาตรี คือผู้ที่มีความสามารถทางเพศเป็นเลิศ เช่น การมีเพศสัมพันธ์โดยใช้อำนาจต่อฝ่ายหญิง แม้เป็นการข่มขืน ขณะที่ สังคมกลับมีค่านิยมเรื่องเพศของผู้หญิงไว้ทิศทางตรงข้าม ว่าเป็นกุลสตรีต้องไม่ข้องแวะกับเรื่องเพศ (Srisangnam มปป. 3-7) ระบบความคิดดังกล่าว ถูกถ่ายทอดและยอมรับของวัยรุ่นหญิงอายุ 12-13 ปี ในชนบทภาคเหนือยุคปัจจุบันว่า "ผู้หญิงดี" นั้น ต้องไม่สนใจเรื่องเพศ ไม่รู้เรื่องเพศ และต้องไม่แสดงออกเรื่องเพศ (Fongkaew, 1995) กระทั่ง นักวิชาการสรุปว่าเป็นมาตรฐานสองระดับ (double

standard) ในเรื่องเพศ กล่าวคือ สังคมยอมรับการมีเพศสัมพันธ์ของผู้ชายก่อนแต่งงาน (Premarital Sex) ขณะเดียวกันที่ ผู้หญิงกลับต้องเก็บรักษาความบริสุทธิ์ไว้จนถึงวันแต่งงาน (กฤตยา, 2541; พิมพวัลย์, 2545: 9)

ความจริงข้อนี้ ประจักษ์ได้จากการกำหนดแนวทางให้เป็นความเชื่อและหลักปฏิบัติเรื่องเพศ สำหรับสตรี จากหน่วยงานของรัฐให้เป็นวัฒนธรรมหลักของประเทศ โดยกล่าวถึง "สมบัติสตรีไทย" ซึ่งเสนอโดยคณะกรรมการส่งเสริมคุณสมบัตินสตรี และคณะกรรมการส่งเสริมสวัสดิภาพสตรี สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ซึ่งพิมพ์ปีพ.ศ. 2523 กล่าวถึงคุณสมบัติของวัยรุ่นหญิงที่พึงมี ไว้ดังนี้ว่า (สุกัญญา, 2535: 14)

- " มีความสงบเสถียรในด้านกิริยา มารยาท "
- " มีศิลปะในการแต่งกายโดยให้ถูกกาลเทศะ สะอาด เรียบร้อย และสวยงาม.."
- " ระวังพลสงวนตัว ไม่ยั่วเย้าอารมณ์เพศตรงข้าม รักษาความบริสุทธิ์ จนกว่าจะถึงเวลาแต่งงาน" ฯลฯ

ความคาดหวังของสังคมไทยที่ผู้หญิงต้องรักษาความบริสุทธิ์ไว้จนแต่งงาน ทำให้การเปิดเผยถึงการมีเพศสัมพันธ์ของผู้ที่ยังไม่ได้แต่งงาน จึงไม่ใช่สิ่งที่แสดงออกมาได้อย่างเสรี การมีเพศสัมพันธ์ก่อนแต่งงานสำหรับหญิงไทยนั้น เป็นประเด็นที่มีความอ่อนไหวอย่างมาก (Yoddumnern, 1981: 37-38) ดังนั้น งานวิจัยถึงสถานการณ์เรื่องเพศช่วง 2 ทศวรรษที่ผ่านมา การให้ผู้ที่ได้ชื่อว่าเป็นสตรีโสดตอบคำถามว่าเคยมีเพศสัมพันธ์มาก่อนหรือไม่ ถ้าไม่มีคำถามเป็นชุดที่ช่วยเตรียมหรือมีคำถามทางอ้อมมาก่อนเป็นอย่างดี ตัวเลขหรือสถิติที่ได้มักต่ำกว่าเป็นจริงเสมอ จนยุคนั้นถือว่า สัดส่วนการมีเพศสัมพันธ์ของหญิงโสดเป็นตัวเลขที่วัดที่มีความไวที่สุด ของการแสดงระดับการมีเพศสัมพันธ์ในกลุ่มวัยรุ่น (Prasartkul et al., 1987b: 284-285) แต่ยุคปัจจุบันกลับพบการพูดคุยถึงเรื่องเพศอย่างเปิดเผยของกลุ่มวัยรุ่นหญิงในกรุงเทพมหานคร ตามสถานที่สาธารณะ เช่น ในผับ ร้านอาหารวัยรุ่น และกระทั่งในรถแท็กซี่ (มติชนสุดสัปดาห์ 5-11 กรกฎาคม 2545)

ปัจจุบัน ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีและนวัตกรรมอุตสาหกรรม ทำให้วิถีปฏิบัติเรื่องเพศของหนุ่มสาวไทยเปลี่ยนแปลงไปด้วย แถบชนบทต่างจังหวัด (Lytleton, 1999) วัยรุ่นหนุ่มเปลี่ยนวิถีเกี้ยวสาว จากเคยแวะไปหาสาวที่ตนต้องตาพองใจในคอนเียนและคุยกันที่บ้าน เป็นการไปรับด้วยมอเตอร์ไซด์เพื่อพาออกไปเที่ยวนอกหมู่บ้าน ทำให้วัยรุ่นห่างไกลจากการควบคุมความประพฤติของผู้ปกครองหรือญาติผู้ใหญ่ รวมทั้งมีอิสระในการท่องเที่ยวไกลหมู่บ้าน และไม่อยู่ในสายตาของเพื่อนบ้านที่จะซุบซิบนินทาได้ เช่น ไปงานเลี้ยง หรือร่วมกิจกรรมอื่นๆ ในหมู่บ้านหรือในตัวเมือง และเป็นโอกาสที่คู่รักหลบไปพลอดรัก หรือกระทั่งมีเพศสัมพันธ์กันในสถานที่เงียบสงัดและบรรยากาศดี อาทิ ริมเขื่อน หรือริมฝายใกล้หมู่บ้าน (Fongkaew, 1995) ลักษณะดังกล่าว ได้ขยายไปถึงกลุ่มวัยรุ่นในตัว

เมืองตามต่างจังหวัด ซึ่งแตกต่างจากวัยรุ่นชนบทตามวิถีชีวิตช่วงวัยเรียน เพราะต้องมาเล่าเรียนต่างจังหวัด มีอิสระจากการไม่ได้พักอาศัยอยู่กับครอบครัวหรือผู้ปกครอง แต่พักอาศัยอยู่หอพักหรือบ้านเช่ากับกลุ่มเพื่อน การมีอิสระยังแผ่กระจายไปถึงการใช้ชีวิตอื่นๆ ด้วยรับสื่อกระตุ้นต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับเรื่องเพศ ไม่ว่าจะเป็นการเสพสิ่งมีนเมา การดูภาพยนตร์หรือซีดีโป๊ การเล่นอินเทอร์เน็ตในร้านบริการของเอกชน ฯลฯ เป็นต้น

2.2 ความแตกต่างระหว่างภาคและชนชั้น

งานวิจัยเห็นด้วยกับนักสตรีนิยมที่ศึกษาเรื่องเพศมาอย่างต่อเนื่อง คือ Vance (1984: 17) ว่า "Sexuality may be thought about experienced, and acted on differently according to age, class, ethnicity, physical ability, sexual orientation and preference, religion and region." ซึ่งตรงกับทฤษฎีการวิเคราะห์ของ Van Esterik (1999: 277-278) ที่สรุปว่า สังคมไทยมีความแตกต่างของเพศสภาพ และเรื่องเพศ ระหว่างภาค ระหว่างชนชั้น และช่วงเวลา อันเป็นการเน้นย้ำถึงความแตกต่างของทัศนะและความเป็นไปของวัยรุ่นต่อเรื่องเพศ เช่น อายุต่างกันมีพฤติกรรมทางเพศที่ต่างกัน วัยรุ่นต่างพื้นที่ภาคย่อมมีการให้ความหมายเรื่องเพศแตกต่างกัน ขณะที่ วัยรุ่นในโรงเรียน นับเป็นอีกชนชั้นหนึ่ง (social class) ซึ่งมีความต่างของเรื่องเพศจากชนชั้นอื่นๆ ในสังคมไทย เป็นต้น

สาเหตุความแตกต่างในทัศนะและการแสดงออกเรื่องเพศ คือการเลี้ยงดูของครอบครัว ประกอบด้วย 2 ปัจจัยหลัก การอยู่อาศัยในเขตเมืองหรือชนบท และฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว อาทิ ปิตามารดาหรือผู้ปกครองที่มีรายได้น้อย ที่อาศัยในเขตชนบท ช่วง 40 ปีที่ผ่านมา ไม่ต้องการให้เด็กแสดงความรู้สึกทางเพศ และสั่งสอนอบรมให้เด็กแสดงบทบาทให้เหมาะสมกับเพศอย่างเคร่งครัดขณะที่ อีก 20 ปีถัดมา (since 1980) พบการอบรมสั่งสอนเด็กในครอบครัวได้มีการผ่อนคลายลงมาก (จรรยา, 1992: 19-21) ขณะเดียวกัน มีความแตกต่างของพ่อแม่ที่มีรายได้ปานกลางในตัวเมืองที่มักคาดหวังความสุขจากเด็กที่นำมาสู่ครอบครัว แต่พ่อแม่เขตชนบทและในเมืองที่มีรายได้ต่ำ มักให้คุณค่าของเด็กในแง่การได้พึ่งพา ดูแลช่วยเหลือในยามที่ตนแก่ชราลง อย่างไรก็ตาม ในเขตเมืองที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี ก็ยังมีความแตกต่างของครอบครัวมากกว่าหนึ่งกลุ่ม นั่นคือครอบครัวข้าราชการที่มีตำแหน่งสูง ซึ่งแต่เดิมมีความเคร่งครัดเรื่องประเพณี โดยเฉพาะด้านเพศสภาพ อาทิ เป็นผู้หญิงต้องสงบเสงี่ยม รักนวลสงวนตัวและรักษาพรหมจารี ซึ่งถ้าสูญเสียไปแล้ว จะทำให้ตนเองไร้ค่า (Wongtiet, 1992: 78) และสำหรับในฐานะภรรยา ต้องซื่อสัตย์และจงรักภักดีต่อสามีอย่างเคร่งครัด ดังปรากฏในวรรณกรรม เช่น สุภาวดีสอนหญิง เป็นต้น

นักมานุษยวิทยายังได้เน้นย้ำถึงความแตกต่างระหว่างภาค ทั้งทัศนะของวัยรุ่นและวิถีชีวิตวัยรุ่นชนบทภาคเหนือเขตชนบท แรงงานของลูกสาวเป็นกำลังสำคัญของครอบครัวมากกว่าลูกชาย

และมีการสืบสายกันทางมารดา (Matriarchal) ผู้ชายต้องย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านภรรยา (Matrilocal) และต้องทำงานให้กับครัวเรือนภรรยาและอยู่ภายใต้อำนาจของพ่อตา ขณะที่ ลูกสาวจะได้รับการดูแลจากครอบครัวอย่างใกล้ชิด การไปมาหาสู่ต้องมีญาติผู้ใหญ่ไปด้วย ผู้หญิงจะไม่ยินยอมซ้อนทับารรถจักรยานหรือมอเตอร์ไซด์ไปกับผู้ชายเพียงลำพังสองคน ไม่ยอมให้ถูกเนื้อต้องตัว และไม่มีการพูดคุยกันสองต่อสองในที่ลับตา (ยศ, 2535: 39-57) การนิทาของเพื่อนบ้าน และการยึดถือวิญญานบรรพบุรุษ เป็นเกราะป้องกันผู้หญิงเหนือจากสิ่งที่ทำให้เสื่อมเสียต่อตัวเองและครอบครัว ขณะที่ ในสังคมภาคกลาง มีการนับเครือญาติทั้งฝ่ายมารดาและบิดา (Bilateral) เด็กที่เกิดมาจึงเป็นศูนย์กลางความสนใจและยอมรับทั้งญาติฝ่ายบิดาและมารดา (Wongtiet, 1992: 72-74) ที่ต่างมากกว่านั้น ภาคกลางมีการเปลี่ยนจากสังคมชาวนาดั้งเดิม เป็นระบบกลุ่มขุนนางและข้าราชการ ตลอดจน การเข้ามาของคหบดีและพ่อค้าชาวจีน ที่ยึดถือตามธรรมเนียมจีน ซึ่งโดยแท้จริงแล้ว ความเชื่อและวัตรปฏิบัติบางอย่างของสังคมภาคกลางได้รับการถ่ายทอดมาจากวัฒนธรรมจีน อาทิ ความเคร่งครัดและถือปฏิบัติเป็นหน้าที่สำคัญในความรักษานวลสงวนตัว หรือ "พรหมจารี" ของหญิงจีน (ชาวิศ, 2545: 31-34) ซึ่งต่างจากการรักษานวลสงวนตัวของสังคมไทยดั้งเดิม ที่เน้นหญิงมีสามีเป็นหลัก รวมทั้ง กลุ่มที่เกิดขึ้นใหม่จากการเปลี่ยนแปลงระบบการผลิต คือ กลุ่มนักธุรกิจ นักบริหารและนักวิชาการ ซึ่งได้กลายมาเป็นกลุ่มที่มีอำนาจมากที่สุดในสังคมเขตเมือง และมีโอกาสได้สัมผัสกับความเจริญใหม่ๆ ของสังคม ซึ่งคาดประมาณว่าจะมีความแตกต่างระหว่างหญิงและชาย น้อยกว่ากลุ่มอื่นๆ (ชาย, 2535: 33-34)

ประเด็นสำคัญคือ ความเชื่อของชนชั้นสูงและชนชั้นกลาง ได้ถูกส่งผ่านและมีอิทธิพลมายังชาวบ้านทั่วไป โดยผ่านระบบการศึกษาและชนบประเพณีต่างๆ (Wongtiet, 1992: 73-82) กล่าวได้ว่า แหล่งที่มาของค่านิยมต่างๆ ของวัยรุ่น นอกจากสถาบันครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อเด็กและวัยรุ่นแล้ว สถาบันทางสังคมและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ ได้แก่ สถาบันการศึกษา สื่อสารมวลชน และกลุ่มเพื่อน ก็มีบทบาทสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน (ชาย, 2535: 32-33) ยิ่งไปกว่านั้น ชาวบ้านทั่วไปภาคกลางยังประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความหลากหลาย อาทิ จีน มอญ ลาว ซึ่งมีภูมิหลังของชนบประเพณี ค่านิยมและความเชื่อต่างกันไป อาทิ หมู่บ้านชาวลาว การเลี้ยงดูลูกชายและลูกสาวไม่ต่างกันมากนัก แม้ลูกชายรับผิดชอบการทำมาหากินและทำงานหนักกว่า แต่จะผูกพันห่วงใยลูกสาวมากกว่า เพราะลูกสาวมักเลี้ยงดูพ่อแม่และใกล้ชิดมากกว่าลูกชาย (Wongtiet, 1992: 80)

2.3 เรื่องเพศและความรุนแรงทางเพศของวัยรุ่นไทย

เรื่องเพศสำหรับวัยรุ่นไทยมีการพัฒนาตามลำดับ โดยวัยรุ่นทั้งชายและหญิงยอมรับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสมากขึ้น (Prasartkul et al., 1987a; กฤตยา และวราภรณ์, 2537) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การยอมรับต่อการมีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นชาย (Limsumphan, 1997) ขณะเดียวกัน อายุมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรก (Median age of first sexual intercourse) ได้ลดลงจากเดิม คือ จากอายุ 17-18 ปี (Havanon, Knodel and Bennette, 1992: 9; VanLandingham et al., 1993; Ford and

ปี (Havanon, Knodel and Bennette, 1992: 9; VanLandingham et al., 1993; Ford and Kittisuksathit 1996; Podhisita and Pattaravanich 1995) เป็นเริ่มที่อายุประมาณ 16-17 ปี (Ngamprapasom, 2001) โดยพบอายุน้อยที่สุด คือ 9 ปี ในนักเรียนชายมัธยมศึกษาตอนปลายเขต กรุงเทพมหานคร (The Thailand Health Fund, 2002) ขณะที่ อายุการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกของ ชายไทยเขตเมืองต่ำกว่าชายไทยเขตชนบทอย่างน้อย 1 ปี รวมทั้ง วัยรุ่นที่กำลังศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียนซึ่งเป็นอีกชนชั้นหนึ่ง มีอายุของการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกต่ำกว่าวัยรุ่นที่อยู่นอกระบบโรงเรียน (Ngamprapasom, 2001)

ผลศึกษาช่วงหลัง ยังพบการเปลี่ยนแปลงคู่เพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นชายไทย จากเดิมที่คู่เพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นชายไทยส่วนมาก คือ หญิงบริการทางเพศ หรือมีการ "ขึ้นครุ" (Koetsawang, 1987; Nopkasorn et al., 1993; VanLandingham et al., 1993; กฤตยา และวราภรณ์, 2537) แนวโน้มของการที่เยาวชนหญิงบริการลดลง แต่สัดส่วนมีเพศสัมพันธ์กับเพื่อนและคู่มากขึ้น (กฤตยา และวราภรณ์, 2537: 40; Podhisita and Pattaravanich 1995; Iyarapattana, 2000; Ngamprapasom, 2001) โดยเฉพาะวัยรุ่นชายที่ยังศึกษาอยู่ในระบบโรงเรียน ดังนักศึกษาวิทยาลัยครูเขตภาคกลาง ชั้นปีที่ 2 จากวัยรุ่นชายที่เคยมีประสบการณ์ทางเพศเกือบครึ่งหนึ่ง (45%) ของวัยรุ่นทั้งหมด พบว่ามีคู่วัยเป็นคู่เพศสัมพันธ์สัดส่วนที่สูงถึง 98% แต่เคยมีเพศสัมพันธ์กับหญิงบริการ 6% เท่านั้น (Baker et al., 2000: 102-131) ขณะที่ เพศสัมพันธ์ของนักศึกษาหญิงมีสัดส่วนต่ำกว่าชายตลอดมา (Podhisita, Xenos and Varangrat, 2001: 5) แต่กลับพบแนวโน้มการเพิ่มขึ้นที่รวดเร็วจากสัดส่วน 1 ใน 13 เมื่อทศวรรษที่แล้ว (Koetsawang, 1987) เป็นสัดส่วนถึง 1 ใน 3 ณ เวลาปัจจุบัน (Baker et al., 2000: 102-131)

งานวิจัยความรุนแรงทางเพศในสังคมไทย แม้มีจำนวนมากกว่า 50 เรื่อง (กฤตยา, 2542: 515-516) แต่ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเชิงปริมาณโดยนักศึกษาระดับปริญญาโท ซึ่งนำเสียค่าตัวพิมพ์เพียงงานวิจัยขนาดเล็ก การอธิบายถึงขนาดและความรุนแรงของปัญหา จึงไม่สามารถเป็นตัวแทนถึงประชากรในแต่ละพื้นที่ศึกษาได้ อย่างไรก็ตาม การศึกษาของกฤตยา อาชวนิจกุล และคณะ ซึ่งเป็นงานวิจัยในประชากรขนาดใหญ่ครั้งแรกในสังคมไทย (กฤตยา และคนอื่นๆ, 2544) ถึงความรุนแรงต่อผู้หญิงรูปแบบต่างๆ ในความสัมพันธ์ภายในบ้าน (domestic violence) โดยเฉพาะความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างสามีกับภรรยาหรือคู่สัมพันธ์ถาวร (intimate partner) ให้ข้อค้นพบอย่างเป็นรูปธรรมว่า 29% ของหญิงไทยที่มีคู่วัยปัจจุบันหรือเคยมีคู่ เคยถูกกระทำรุนแรงทางเพศจากสามีหรือคู่วัย (lifetime proportion) ขณะที่ 16% เคยถูกทำ ความรุนแรงทางเพศ และ 26% ยอมมีเพศสัมพันธ์โดยไม่สมัครใจ ช่วงปีที่ผ่านมา (last 12 months prevalence) ขณะที่ พบผู้หญิงเคยถูกลวนลามหรือบังคับมีกิจกรรมทางเพศโดยไม่ต้องการจากบุคคลในครอบครัว สัดส่วนเป็น 6% ขณะที่เมื่อวัยเด็กก่อนอายุ 15 ปี และ 4% เมื่อภายหลังอายุ 15 ปี เป็นต้น

แต่สิ่งที่ได้ปรากฏต่อสาธารณชนทางสื่อ ซึ่งมักเกิดขึ้นกลางเมืองหลวงกรุงเทพมหานคร เช่น หญิงวัยรุ่นอายุ 15 ปี ถูกล้วงละเมิดทางเพศจากอาจารย์ฝ่ายปกครอง จนตัดสินใจยอมมีเซ็กส์กับคู่รัก มีท้องแล้วทำแท้ง เสพยาบ้า และเคยพยายามฆ่าตัวตาย (กรุงเทพธุรกิจ 15 เมษายน 2545) รวมทั้ง ชาวจากเมืองใหญ่ภาคต่างๆ คือ วัยรุ่นหญิงถูกเพื่อนชายลวงไปข่มขืนและฆ่ารัดคอ กลางทุ่งนา ตอนเด็กที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา (ไทยรัฐ 19 ธันวาคม 2544) ชาวแก๊งวัยรุ่น 11 คน ในจังหวัด นครปฐม ลวงเด็กนักเรียนหญิงมัธยมศึกษา 2 ไปข่มขืนถึง 2 ครั้ง ช่วงเวลาห่างกันเพียง 1 สัปดาห์ (ไทยรัฐ 24 ธันวาคม 2545) และชื่อนักเรียนชายวัย 14 ปี 3 คน คุมข่มขืนเพื่อนหญิงร่วมชั้นเรียน 2 คน จำนวนหลายครั้ง ที่อ่างทอง เพียงเพราะรู้ว่าเพื่อนหญิงทั้งสอง เคยเสียตัวมาก่อน (มติชน, 2 กุมภาพันธ์ 2545) ขณะเดียวกัน งานวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ระดับลึก จากวัยรุ่นชาย วิทยาลัยอาชีวศึกษาเขตภาคกลางและกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีอายุ 17-24 ปี ได้ให้คำตอบถึงการยอมรับความรุนแรงทางเพศในทิศทางที่เพิ่มขึ้น กล่าวคือ วัยรุ่นชายส่วนใหญ่ต้องการมีเพศสัมพันธ์กับแฟนหรือเพื่อนหญิง และมีทัศนคติต่อคู่เพศสัมพันธ์ของตนว่า เป็นเพียงวัตถุบำบัดความต้องการและสนองตอบความสุขทางเพศ การหลอกล่อให้เพื่อนผู้หญิงยอมมีเพศสัมพันธ์ด้วย เป็นสิ่งน่าภาคภูมิใจ และทำลายความสามารถของความเป็นชาย ยิ่งไปกว่านั้น มีการพูดคุยในกลุ่มเรื่องประสบการณ์ บังคับมีเพศสัมพันธ์กับฝ่ายหญิงกันอย่างเปิดเผย โดยไม่มีความวิตกกังวล หรือความรู้สึกผิดแต่อย่างใด (กฤตยา และวราภรณ์, 2537: 45-47)

บทที่ 3

การให้ความหมายของความรุนแรงทางเพศ และเหตุปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม

3.1 ความรุนแรงทางเพศในสัมพันธภาพคู่รักและคนรู้จัก

ผลการวิจัยได้ให้ข้อสรุปว่า การให้ความหมายของความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง นั้น วัยรุ่นไทยปัจจุบันเรียกว่า “ความรุนแรงทางเพศ” ก็ต่อเมื่อมีการบังคับด้วยการใช้กำลังกายกับฝ่ายหญิง ดังนั้น การพูดทะเลาะหรือพูดล้อเลียน เช่น “ที่นั่นไม่มี แต่ตักผมยังว่าง” ซึ่งไม่มีการถูกต้องสัมผัสร่างกาย ไม่มีการทำร้ายร่างกาย จึงไม่เรียกว่าเป็นการทำความรุนแรงทางเพศ อย่างไรก็ตาม วัยรุ่นทั้งหญิงและชายให้ความหมายถึงการล่วงเกินด้วยวาจาหรืออย่างอื่น ๆ ที่ไม่มีการสัมผัสร่างกาย การล่วงเกินสัมผัสร่างกาย และการบังคับมีเพศสัมพันธ์ว่า ถ้าผู้หญิงไม่ได้ต้องการแล้ว จะทำให้ผู้หญิงเกิดความรู้สึกทางลบขึ้น ได้แก่ “รู้สึกเครียด อาย กังวล อึดอัด ดับชอง ไม่พอใจ ไม่ชอบ รู้สึกแย่” โดยมีความเข้มข้นของความรู้สึกทางลบที่แตกต่างกัน ซึ่งโดยแท้จริงแล้วก็คือ นัยยะความหมายของการทำความรุนแรงทางเพศ นั่นเอง จึงอาจเป็นไปได้ว่า “ความรุนแรงทางเพศ” เป็นคำ (wording) ที่ครอบคลุมเพียง physical violence ในทัศนะของวัยรุ่นไทยปัจจุบันเท่านั้น ดังนั้น งานวิจัยจึงเสนอแนะให้พิจารณาคำอื่นที่มีความหมายครอบคลุมกว่ามาใช้

ข้อมูลสนับสนุนข้อสรุปข้างต้น ก็คือ วัยรุ่นทั้งชายและหญิงเชื่อมโยง “การยินยอมพร้อมใจ” ของฝ่ายหญิงว่า ถ้าไม่ต้องการหรือไม่ยินยอมแล้วต้องมีการต่อสู้ หนี หรือฝ่ายชายต้องมีการใช้กำลังทางกาย ทุบตี ดังตัวอย่างทัศนะต่อกรณีการบังคับมีเพศสัมพันธ์จากนิยายเรื่องดาวพระศุกร์ ซึ่งตัวเอกชายบังคับมีเพศสัมพันธ์กับตัวเอกหญิง ดังทัศนะต่อไปนี้

“ถ้าไม่ต้องการจริง ต้องร้องตะโกนเสียงดัง”

(สนทนากลุ่ม ปวส 2 ชาย อายุ 19-21 ปี)

“ไม่เรียกความรุนแรงทางเพศ เพราะไม่ได้ทำรุนแรง ไม่ได้ทุบตี.. เพราะแค่ผลักเฉยๆ ผลักนอนที่เตียง”

(สนทนากลุ่ม มัธยม.3 หญิง อายุ 14-15 ปี)

“...ถ้าเกิดไม่ยอมต้องมีต่อสู้ หนี หรือไม่ก็ร้อง ร้องให้คนช่วย อะไอย่างนี้ ”

(สนทนากลุ่ม ปวส 2 หญิง อายุ 19-20 ปี)

ทัศนะของวัยรุ่นดังกล่าว งานวิจัยสรุปว่าเป็นความเชื่อที่ผิด หรือเป็นมายาคติ (Myths) เพราะความเป็นจริงแล้ว การถูกบังคับมีเพศสัมพันธ์ หรือถูกข่มขืนของหญิงไทย นั้น ผู้หญิงอาจจะมีโอกาสได้ต่อสู้ดิ้นรน หรือร้องให้คนช่วย เพราะต้องการรักษาชีวิตตนเองไว้จากการถูกฝ่ายชายทำร้าย หรือเพราะไม่มีสถิติสัมปชัญญะจากการถูกมอมยาหรือมอมเหล้า ดังกรณีประสบการณ์ของเอ นักศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษา จากข้อมูลดังนี้

“หนูไม่รู้สักตัวเลย ตื่นขึ้นมาก็อยู่กับเขาแล้ว ในโรงแรมมานูต.. หนูไม่เคยบอกใครเลยนะ เพื่อนหนูยังไม่บอกเลย.. หนูว่าเขามอมยาหนู หนูไม่รู้ตัว”

(สัมภาษณ์เอ ปวส. 2 หญิง อายุ 20 ปี)

สิ่งสนับสนุนอีกด้านหนึ่ง คือข้อเท็จจริงจากประสบการณ์มีเพศสัมพันธ์ของวัยรุ่นชายไทย ส่วนใหญ่มักไม่ใช่วิธีการบังคับด้วยการใช้กำลังกาย แต่กลับใช่วิธีการอื่นๆ เช่น ใช้ประโยชน์เงื่อนไขเชิงวัฒนธรรม เพราะหญิงไทยส่วนใหญ่มักอยู่ภายใต้อำนาจทางเพศของชาย จึงมักเกิดความวิตกกังวลกับการทำให้ฝ่ายชาย “ไม่พอใจ น้อยใจ เสียความรู้สึก” รวมทั้งความหวาดกลัวว่า “ผู้ชายไม่รักผู้ชายทิ้ง เลิกคบ” ฯลฯ ดังทัศนะของวัยรุ่นหญิงต่อไปนี้

“ไม่ให้เหมือนไม่รัก... ยอม กลัวเขาน้อยใจ ไม่รัก”

(สนทนากลุ่ม มัธยม 5 หญิง อายุ 16-17 ปี)

“จะพูดว่าไม่รักเขาหรือที่ไม่ยอมเขา จนสุดท้ายก็มีอะไรกัน.. มีเพื่อนคนหนึ่งก็เคยที่สุดผู้หญิงก็ต้องยอม”

(สัมภาษณ์เอ ปวส. 2 หญิง อายุ 20 ปี)

ขณะเดียวกัน ข้อมูลด้านวัยรุ่นชายที่สะท้อนวิธีการหลอกล่อด้วยคำพูดหรือการใช้คารม และการใช้ตราที่ทำให้สติและสัมปชัญญะของฝ่ายหญิงไม่ครบสมบูรณ์ ซึ่งวัยรุ่นชายมีทัศนะต่อวิธีการเหล่านี้ว่าเป็นเรื่องปกติ ธรรมดา ซึ่งงานวิจัยถือว่าการกระทำเช่นนี้ “เป็นความรุนแรงทางวัฒนธรรม” (cultural violence) ดังข้อมูลต่อไปนี้

“เออ ก็เอาให้ได้ เอาตอนนั้นให้ได้.. ก็กล่อมไปเรื่อยๆ พูดไปเรื่อยๆ เอานะ อะไรเนี่ย”

(สัมภาษณ์โจ ปวส. 1 ชาย อายุ 17 ปี)

“ถ้าให้ผู้หญิงยอมโดยไม่บังคับ จะใช้คารม.. ไม่ใช่กำลัง ใช้คารม”

“ขอติๆ ใช้คารมนิดหน่อย ปากหวาน..ขอได้มัย อ่อนหน่อย”

(สนทนากลุ่ม มัธยม 5 ชาย อายุ 17-18 ปี)

“คนที่มอมเหล้าสาว มันก็อึม ไม่ดีนะ ไม่ควร ผิดกฎหมาย ผิดประเพณี แต่ก็เห็นเขาทำกัน. แต่ผมก็ทำ (หัวเราะ) มันไม่เหมือนกัน ก็.. มันคนละยุค เตี้ยวันนี้มันก็มีประเพณี แต่เขาไม่สนกันแล้ว เตี้ยวันนี้ยังไ้ก็ได้ อย่าให้ห้องอย่างเดียวเป็นพอ”

(สัมภาษณ์เงิน มัธยม 6 ชาย อายุ 18 ปี)

3.2 เหตุปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม

นอกจากนี้ งานวิจัยให้ข้อสรุปว่าการที่วัยรุ่นไทยปัจจุบันมีการให้ความหมายการแสดงออกทางเพศของผู้ชายต่อผู้หญิงว่าเป็นความรุนแรงทางเพศ หรือทำให้สภาพจิตใจของฝ่ายหญิงเปลี่ยนไปในทางลบหรือไม่นั้น โดยแท้จริงแล้วมีเหตุผลที่มา จากการยอมรับวาทกรรมกระแสหลักเรื่องเพศ (Hegemonic or dominant sexual discourse) ประกอบด้วยวาทกรรมอย่างน้อย 2 องค์ประกอบ คือ วาทกรรมเพศสภาพ (gender discourse) และวาทกรรมทางการแพทย์ (medical oriented discourse) ดังสรุปจากผลการวิเคราะห์ได้ดังต่อไปนี้ว่า

1. วาทกรรมเพศสภาพ (Gender discourse) ได้แก่ วาทกรรมกระแสหลักที่ถูกยึดถือและยอมรับเป็นแนวคิดและแนวปฏิบัติ ในความสัมพันธ์ระหว่างเพศหญิงและเพศชายของวัยรุ่นไทย ซึ่งมีทั้งวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับเพศชายและวาทกรรมที่เกี่ยวข้องกับเพศหญิง โดยวาทกรรมหลักที่เกี่ยวข้องกับเพศชาย ที่วัยรุ่นทั้งชายและหญิงยังคงยึดถืออยู่มาก ได้แก่ วาทกรรมกระแสหลักอย่างน้อย 3 ชุด คือ วาทกรรมผู้ชายเป็นผู้มีอำนาจเหนือกว่าผู้หญิงเรื่องเพศ (dominance) ผู้ชายมีแรงขับทางเพศตามธรรมชาติ (natural sexual drive) และผู้ชายต้องเป็นผู้เริ่มเรื่องเพศ (Activeness) ดังพบวัยรุ่นชายเชื่อว่าการพูดแซว ทะเลาะผู้หญิง เป็นเรื่องธรรมดาของการล้อเล่นหรือต้องการรู้จักฝ่ายหญิง ขณะที่ วัยรุ่นหญิงผู้หนึ่งให้ทัศนะยอมรับการพูดแซวว่า "ตามประสาผู้ชาย" และทัศนะจากวัยรุ่นชายด้านล่าง ที่แสดงถึงการให้ความหมายยอมรับการแสดงออกทางเพศของผู้ชายเช่นนี้ เป็นสิ่งปกติธรรมดาที่กระทำต่อผู้หญิงได้

"หนุ่มๆ แซวสาว ผู้หญิงจะไม่ชอบ อาจโดนคำกลั่นมาด้วย..ผู้ชายนะ ต้องมีบ้างแหละ"

(สัมภาษณ์เจ ปวส. 2 ชาย อายุ 22 ปี)

ขณะวาทกรรมกระแสหลักที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิง มุ่งเน้นกำหนดหรือข้อห้ามให้หญิงไทยอยู่ในกรอบของความเป็น "ผู้หญิงดี กุศลศรีไทย" ที่งานวิจัยค้นพบ ได้แก่การยอมรับและเชื่อถือในวาทกรรมหลักชุดเดิม 4 ชุด คือ วาทกรรมการแต่งกายถูกกาลเทศะ ไม่แสดงอาการยั่วยวนอารมณ์เพศชาย ผู้หญิงต้องรักษานวลสงวนตัว และไม่แสดงออกในเรื่องเพศ โดยวัยรุ่นหญิงปัจจุบัน ได้สะท้อนทัศนะว่าผู้หญิงไม่ควรเปิดเผยร่างกายในที่สาธารณะ ไม่เริ่มความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ชายก่อน ไม่ว่าจะเป็นการจีบเพื่อคบหา หรือการเริ่มกิจกรรมทางเพศ กล่าวได้ว่า การแสดงออกหรือตอบสนองเรื่องเพศของผู้หญิงเป็นสิ่งที่ไม่พึงกระทำ โดยเฉพาะสถานที่สาธารณะ เช่น การนั่งตักผู้ชาย นอกจากนี้ การพูดถึง และการจับต้องร่างกายส่วนอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ของผู้หญิง (sexual identity) เช่น นม ก้น ซึ่งถือกันว่าเป็นส่วนสงวนของหญิงไทย เป็นสิ่งที่ไม่ควรให้ผู้ชายกระทำ ดังคำกล่าวของวัยรุ่นหญิง ว่า "นมเป็นส่วนสงวนสิทธิ์ เป็นของสงวน ของใครก็หวง" และทัศนะแสดงความรู้สึกเชิงลบถ้าถูกจับนมในที่สาธารณะของวัยรุ่นหญิง ดังนี้

"เสียความรู้สึก ไม่ควรทำ.. ถ้าเป็นเพื่อน เลิกคบ ไว้ใจไม่ได้"

"ไม่ให้เกียรติ ทำให้ผู้หญิงอึดอัด คับข้อง" (สนทนากลุ่ม มัธยม 5 หญิง อายุ 16-17 ปี)

นอกจากนี้ ทักษะของวัยรุ่นชายต่อสาเหตุที่ทำให้เกิดเหตุการณ์จับหน้าอก สะท้อนการยอมรับวาทกรรมหลักว่า เพราะผู้หญิงแสดงอาการยั่วยวน อย่างที่เรียกได้ว่า "ให้ทำ" เป็นเหตุให้ผู้ชายต้องกระทำการดังกล่าว ดังข้อมูลจากการสนทนากลุ่มต่อไปนี้

"เล่นไปจับหน้าอก อยากมีเพศสัมพันธ์.. ผู้หญิงให้ทำ"

(สนทนากลุ่ม มัธยม 3 ชาย อายุ 14-16 ปี)

ขณะที่ วัยรุ่นหญิงบางคนได้ตั้งคำถามถึงกรณีการอยู่ในห้องด้วยกันตามลำพัง ว่าผู้หญิงมีส่วนกระตุ้นให้ฝ่ายชายต้องการมีเพศสัมพันธ์ เช่น การใส่เสื้อผ่าวาทหรือไม่ว่าวหรือไม่ ดังทัศนะนี้

"ผู้หญิงใส่เสื้อผ่าวาทหรือไม่ว่าวเกินไปหรือเปล่า"

(สนทนากลุ่ม ปวส. 2 หญิง อายุ 19-20 ปี)

ประเด็นน่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ วาทกรรมหลักชุดเดิมนี้ได้ทำหน้าที่ควบคุมหญิงไทยอย่างไร ผลการวิจัยพบว่า วาทกรรมหลักได้ควบคุมหญิงไทยให้อยู่ในที่ทางตามแนวทางปฏิบัติ ตั้งแต่ความรู้สึกจากภาวะจิตใจภายใน จนถึงพฤติกรรมที่แสดงออกภายนอก อย่างน้อยใน 5-6 ด้าน คือ การต้องเก็บความรู้สึกไว้ไม่แสดงออกมา (repression) ความรู้สึกหวาดกลัวต่อการแสดงออกทางเพศที่เรียกกันว่า "ไม่เหมาะสม" (fear) ความรู้สึกอายหรือละอายใจต่อการประพฤติดของตน (shame) ความรู้สึกผิดต่อการกระทำที่ไม่เหมาะสม (guilt) ที่กระตุ้นเตือนว่าคนได้ล่วงละเมิดกฎระเบียบของสถาบัน คำสั่งสอนของผู้ที่อาวุโส เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์หรือคำสอนทางศาสนา ความรู้สึกเศร้าเสียใจต่อการกระทำที่ไม่ถูกต้องของคน (disgust) และการลงโทษตัวเอง (It's my fault) เป็นต้น

ตัวอย่างจากกรณีถ้าผู้หญิงถูกจับหน้าอกในผ้า วัยรุ่นไทยตอบได้อย่างไรและด้วยเหตุผลใด ผลการวิจัยให้ข้อค้นพบเชิงประจักษ์ว่า นอกจากวัยรุ่นหญิงไม่สามารถกระทำอย่างใดได้โดยแล้ว วัยรุ่นหญิงผู้หนึ่งยังลงโทษตัวเองว่าเป็นฝ่ายผิด ที่เข้าไปอยู่ในสถานการณ์ที่เสี่ยงต่อการถูกกระทำเช่นนั้นเอง ดังนี้

"ถ้าเป็นปี คงทำอะไรไม่ได้ ตกใจ แต่คงไม่ตอบ ไม่ตอบได้ ในนั้นมันมั่วซุม จิตใจจะต่างกัน

ไม่รู้จะต้องทำอะไร...เพราะเขาก็ผิด เขาก็ผิด ถ้าเราไม่ไปเที่ยว ก็ไม่เกิดกับเรา"

(สัมภาษณ์ปี มัธยม 3 หญิง อายุ 16 ปี)

ขณะที่ วัยรุ่นหญิงอีกคนหนึ่งมีประสบการณ์ถูกจับหน้าอกแล้ว "ทำอะไรไม่ได้" เนื่องจาก "อาย ไม่กล้า กลัวเสียหาย" และเกรงว่าฝ่ายชายจะใช้อำนาจของความเป็นผู้ชายโต้ตอบกลับคืนทางลบ กล่าวสรุปคือ วัยรุ่นหญิงยอมรับว่าผู้ชายมีอำนาจเหนือกว่าในเรื่องเพศ รวมทั้ง เรียนรู้ที่จะตอบ

สนองไม่ให้เกิดผลกระทบด้านลบ ด้วยการยอมรับว่าตัวเองผิดหรือลงโทษตัวเอง รวมถึงการวางแผน ไม่ตอบโต้

ยิ่งไปกว่านั้น งานวิจัยยังให้ข้อสรุปถึงผลที่เกิดขึ้นกับวัยรุ่นหญิงที่ตกเป็นเหยื่อของการทำ ความรุนแรงทางเพศรูปแบบที่รุนแรงที่สุด คือ การถูกข่มขืน จำนวน 3 คน ดังข้อมูลนี้

"หนูแค้น อยากจะฆ่าเขาเลย..หนูเสียใจ นิ่งร้องไห้ กว่าหนูจะทำใจได้เป็นปี คิดว่าทำไม ต้องเป็นหนูด้วย"

"ไม่ได้คิดบอกใคร เพราะกลัวเรียนไม่จบ กลัวเสียชื่อเสียง กลัวพ่อแม่เสียใจด้วย ตอนนั้น คิดอย่างเดียว เป็นช่วงฝึกงานต้องฝึกงานให้จบ พยายามกลบเกลื่อน ทำให้เป็นเรื่อง ปกติที่สุด หนูซึ่มไป แต่ไม่กล้าแสดงออก เพราะกลัวคนอื่นรู้ สงสัยว่าหนูเป็นอะไร"

"ไม่คิดจะบอกแม่ เพราะกลัวแม่จะรับไม่ได้... ตอนหนูทำใจ หนูก็คิดไปทุกเรื่อง วุ่นวาย ไปหมด เห็นเพื่อนเคยพูดให้ได้ยินว่า ถ้าผู้หญิงมีอะไรแล้วจะคู่ออก หนูก็กลัวว่า ใครจะคู่อู๋ พ่อแม่จะคู่ออกมัย กลัวท้องด้วย แต่อีกวันประจำเดือนก็มา หนูก็โล่งใจไป อย่างหนึ่ง"

(สัมภาษณ์โอ ปวส. 2 หญิง อายุ 20 ปี)

"เพื่อนแค้นก็เสียใจ เลิกยุ่งไปเลย.. มันไม่เหมือนเดิม เหมือนกับคู่ตัวเองไม่มีค่า โทษตัวเอง มากกว่า.. อาจเป็นที่เราผิด ที่เราเชื่อ เรามั่นใจเอง แบบเชื่อเพื่อน ไว้ใจเกินไป"

(สัมภาษณ์ซี ปวส. 2 หญิง อายุ 20 ปี)

"แถวบ้านโดนข่มขืน ยังต้องย้ายไปอยู่ที่อื่น เพราะคนชอบถาม.. สังคมรังเกียจ เพื่อนใน โรงเรียนรังเกียจ เขาอายเพื่อน.."

(สนทนากลุ่ม ปวส.2 หญิง 19-20 ปี)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลข้างต้น นอกจากแสดงผลเชิงประจักษ์ถึงการทำหน้าที่ของวาทกรรมใน การควบคุมผู้หญิงไทยดังได้กล่าวแล้ว คือ ความรู้สึกเศร้า เสียใจ ตื่นตระหนก คับแค้นใจ อับอายกับ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น สูญเสียขวัญ รู้สึกตัวเองไม่มีค่า สูญเสียอำนาจ ลงโทษตัวเอง วิตกกังวล กลัว เสื่อมเสียชื่อเสียงของตัวเองและผลต่อครอบครัว แล้ว ยังมีผลต่อมีพฤติกรรมทางเพศที่เปลี่ยนแปลง ไปทางลบ รวมทั้ง มีผลกระทบทางสังคม ได้แก่ กลุ่มเพื่อนและสังคมรอบข้างแสดงความรังเกียจและ ไม่ยอมรับ เป็นต้น

2. วาทกรรมทางการแพทย์ (Medical oriented discourse) งานวิจัยพบว่า วัยรุ่นทั้งชายและ หญิงให้เหตุผลอีกด้านหนึ่ง ว่าการที่ผู้ชายพูดหรือกระทำล่วงเกินผู้หญิงทั้งที่ไม่ได้สัมผัสร่างกาย และ มีการสัมผัสร่างกาย ได้แก่ พูดล้อเลียน โขวร้ายวะเพศ ถ้ามอง จับหน้าอก และการข่มขืนผู้หญิง นั้น

มีเหตุผลเนื่องจากผู้ชายที่กระทำเป็นผู้ที่เจ็บป่วย หรือมีภาวะผิดปกติทางจิตใจ อันสะท้อนถึงความเชื่อและยอมรับชุดความรู้หรือวาทกรรมทางการแพทย์ว่าเป็นสาเหตุหนึ่ง ของการทำความรุนแรงทางเพศต่อผู้หญิง เช่นข้อมูลต่อไปนี้

"(พูดแซว) ไม่ใช่รุนแรง.. โรคจิต บ้า เหมือนโรคจิต"

(สนทนากลุ่ม มัธยม 5 หญิง อายุ 16-17 ปี)

"(ใช้วิธีขู่ข่มขืน) เมื่อก่อนผมเห็นบนรถเมล์เลย.. ไม่ใช่ความรุนแรง เป็นปัญหาทางจิตมากกว่า"

(สัมภาษณ์โจ ปวส. 1 ชาย อายุ 17 ปี)

"(ถ้ามอง) โรคจิต อันนี้เรียกว่าโรคจิต คิดว่าผู้ชายโรคจิตนะครับ.. ผู้หญิงคงเครียด"

(สัมภาษณ์เจน มัธยม 6 ชาย อายุ 19 ปี)

"(จับหน้าอก) คิดว่าโรคจิต.. เราจะทำอะไรไม่ได้ อายอะไรอย่างนี้.. คงเป็นโรคจิต เพราะคนดีๆ เขาคงไม่ทำกัน"

(สัมภาษณ์ที ปวส 2 หญิง อายุ 20 ปี) "

นอกจากนี้ งานวิจัยยังได้ข้อสรุปจากการวิเคราะห์อีกว่า เหตุผลที่มาของการให้ความหมายถึงความรุนแรงในเรื่องเพศของวัยรุ่นไทยปัจจุบัน ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยเชิงสังคมและวัฒนธรรมในประเด็นย่อยอีกอย่างน้อย 3 ประการ คือ

1. การยอมรับของผู้หญิงที่ถูกกระทำ ดังการวิเคราะห์พบว่า วัยรุ่นชายให้ความหมายว่าการพูดแซวและการจับหน้าอกผู้หญิงเป็นเรื่องธรรมดาที่สามารถทำได้ เพราะผู้หญิงที่ถูกกระทำไม่แสดงอาการโต้ตอบ หรือไม่กล้าแสดงความไม่พอใจ แสดงถึงการยอมรับให้ผู้ชายใช้อำนาจทางเพศต่อผู้หญิง และเมื่อไม่มีการตอบโต้ ผู้ชายจึงกล้าแสดงออกหรือผลิตซ้ำซึ่งอำนาจเช่นนี้เพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อผู้ชายมีสติและสัมปชัญญะไม่ครบสมบูรณ์จากการดื่มสุรา ควบคุมภาวะจิตได้สำนึกได้น้อยลง จึงกล้าแสดงออกทางเพศดังกล่าวต่อผู้หญิงมากยิ่งขึ้นไปอีก ดังทัศนคติต่อไปนี้

"..ทำไปแล้วหนึ่งครั้ง ผู้หญิงไม่ไว้วางใจ ก็ทำไปเรื่อย ๆ .. ได้ใจ"

"ถ้าผู้หญิงตา.. ไม่กล้า"

(สนทนากลุ่ม มัธยม 5 ชาย อายุ 17-18 ปี)

2. ปัจจัยอิทธิพลของกลุ่มเพื่อน เช่นกรณีจับหน้าอกผู้หญิง พบว่าวัยรุ่นชายมีการทำตามอย่างกัน คิดว่าเป็นสิ่งที่ทำได้ และมีการท้าทายจากกลุ่มเพื่อน ดังทัศนคติจากวัยรุ่นชาย "ที่จับอกสาว เพราะว่าเขาเดินยั่ว ชอบเดินแอ่น เห็นเพื่อนจับ ผมก็คิดว่าจับได้.. เพื่อนบอกว่าจับได้ ถ้าไม่จับก็ไม่แนจริง ไอ้คนที่บอก มันยุผม"

(สัมภาษณ์จีว มัธยม 3 ชาย อายุ 17 ปี)